

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İHSAN OKTAY ANAR'IN ROMANLARINDA HALK BİLİMİ UNSURLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süheyla CENGİZ

1600000726

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Program: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muharrem Kaya

TEMMUZ 2021

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İHSAN OKTAY ANAR'IN ROMANLARINDA HALK BİLİMİ UNSURLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süheyla CENGİZ

1600000726

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muharrem Kaya

Jüri Üyeleri: Dr. Öğr. Üyesi Shurubu Kayhan (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Kayhan Şahan

TEMMUZ 2021

ÖZET

İHSAN OKTAY ANAR'IN ROMANLARINDA HALK BİLİMİ UNSURLARI

SÜHEYLA CENGİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Halk kültürü, geçmişten günümüze uzanan tüm gelenek ve göreneklerimizi kapsayan unsurlardır. Bu unsurlar halkın inanış ve yaşayış biçimlerinin toplamıdır. Halk mimarisi, halk hukuku, halk inanışları, geçiş dönemleri, halk edebiyatı metinleri, giyim-kuşam, mutfak kültürü, halk müziği, halk oyunları vs. halk bilimi unsurlarını oluşturmaktadır. Halk bilimi unsurları içine girdikleri romanı, filmi, tiyatroyu vs. zenginleştirerek halkın bu eserlere olan ilgisini arttırmaktadır. İnsan kendinden olan kendisine benzeyeni izlemeyi, okumayı daha çok sever. Kendisinden izler bulmak, eserle gerçeklik arasında bağlantı kurmayı kolaylaştırır.

İhsan Oktay Anar, romanlarında kurduğu hayalî dünyayı halk bilimi unsurları sayesinde gerçek dünyaya yaklaştırmaktadır. Dil olarak farklı olması, romanlarında felsefe unsurlarını barındırmasıyla Anar'ın romanları benzeri olmayan eserler içine girmektedir.

Bu araştırmamızda İhsan Oktay Anar'ın romanlarında halk bilimi unsurlarını inceledik ve birçok ögeye rastladık. Bu unsurlar sıralanırken Erman Artun ve Sedat Veyis'in konu kadrosunu kullandık.

Anahtar Kelimeler: İhsan Oktay Anar, Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Roman

ABSTRACT

FOLKLORE ELEMENTS IN İHSAN OKTAY ANAR’S NOVELS

SÜHEYLA CENGİZ

MASTER'S THESIS

Folk culture is the elements that cover all our traditions and customs from the past to the present. These elements are the sum of the beliefs and lifestyles of the people. Folk architecture, folk law, folk beliefs, transition periods, folk literature texts, clothing, culinary culture, folk music, folk dances, etc., constitute the elements of folklore. Elements of folklore include the novel, film, theater, etc. Folklore elements increase the public's interest in these works by enriching the novel, film, theater etc. People like to watch and read more like themselves. Finding traces of him makes it easier to connect the work with reality.

İhsan Oktay Anar brings the real world he created in his novels closer to the real world thanks to the elements of folklore. Being different in language and containing elements of philosophy in his novels, Anar’s novels are among the unique works.

In this research, we examined folklore elements in İhsan Oktay Anar's novels and came across many elements. While listing these elements, we used the subject line of Erman Artun and Sedat Veyis.

Keywords: İhsan Oktay Anar, Folklore, Folk Literature, Novel

KISALTMALAR

İHSAN OKTAY ANAR İOA

Puslu Kıtalar Atlası PKA

Kitab-ül Hiyel KH

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri EH

Amat A

Suskunlar S

Yedinci Gün YG

Galîz Kahraman GK

vesaire vs.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR	iv
ÖN SÖZ	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	4
İHSAN OKTAY ANAR'IN HAYATI VE SANAT ANLAYIŞI.....	4
1. HAYATI	4
2. SANAT ANLAYIŞI	4
BÖLÜM II.....	6
1. HALK MİMARİSİ	6
1.1. Tipler.....	6
1.2. Yapım Teknikleri ve Kullanılan Araç- Gereçler.....	7
1.3. Ev Eşyası.....	8
2. AYDINLANMA, ISINMA	10
2.1. Aydınlanma.....	10
2.2. Isınma	12
3. TAŞITLAR.....	12
3.1. Kara Taşımacılığı	12
3.2. Deniz Taşımacılığı	13
4. MUTFAK- BESLENME- KİLER	14
4.1. Besin Türleri.....	14
4.2. Besin Elde Etme, Hazırlama	16
4.3. Mutfak Araçları	17
4.4. Yemek Çeşitleri	19
4.5. İçecek Türleri	21
5. HALK ZANAATLARI	22
5.1. Oymacılık	22
6. GİYİM-KUŞAM-SÜS	22
6.1. Kadın Giyim.....	22
6.2. Erkek Giyim.....	23
6.3. Çocuk Giyim	28
6.4. Mesleki Giyim	28

7.	HALK BİLGİSİ	28
7.1.	Halk Hekimliği	28
7.2.	Halk Hukuku.....	31
8.	HALK İNANÇLARI.....	32
8.1.	Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar	32
8.2.	Uğur	34
8.3.	Büyü.....	34
8.4.	Nazar.....	36
8.5.	Türebeler, Ziyaretler, Yatırlar, Mezarlar.....	37
8.6.	Rüya	37
8.7.	Fal	38
8.8.	Gelecektek Haber Verme	39
8.9.	Adak.....	40
8.10.	Diğer İnanışlar.....	40
9.	ÂDETLER, GELENEK-GÖRENEK.....	41
10.	GEÇİŞ DÖNEMLERİ.....	41
10.1.	DOĞUM	41
10.2.	EVLENME	42
10.2.1.	Evlenme Biçimleri	42
10.2.2.	Evlilik Öncesi	43
10.2.3.	Düğün	44
10.3.	ÖLÜM.....	45
10.3.1.	Ölüm Öncesi	45
10.3.2.	Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler	46
11.	KARŞILAMALAR, UĞURLAMALAR	48
11.1.	Karşılamlar	48
11.2.	Uğurlama	49
12.	KALIP HAREKETLER	49
12.1.	Günlük Yaşamla İlgili Olan Hareketler	49
12.2.	Islık Çalma, Ses Çıkarma	50
13.	HALK EDEBİYATI.....	50
13.1.	Halk Hikayesi.....	50
13.2.	Efsane	51
13.3.	Destan.....	52

13.4.	Türkü.....	52
13.5.	Ninni	53
13.6.	İlahi	53
13.7.	Masal	53
13.8.	Mitoloji	54
14.	HALK TİYATROSU	55
15.	HALK OYUNLARI, HALK MÜZİĞİ VE MÜZİK ALETLERİ	55
15.1.	Halk Oyunları	55
15.2.	Halk Müziği	56
16.	ÇOCUK OYUNLARI VE OYUNCAKLARI	58
17.	HALK EĞLENCELERİ, SPOR	58
17.1.	Halk Eğlenceleri	58
17.2.	Sporlar	59
18.	ADLAR	59
18.1.	İnsan Adları	59
18.2.	Yer Adları	66
SONUÇ		72
KAYNAKÇA		74
DİZİN		76

ÖN SÖZ

Bir arada yaşayan ve ortak bir kültüre sahip olan toplulukların oluşturdukları bilgiye halk bilimi denilmektedir. Halk bilimi toplumların gelenek, görenek, müzik, spor, eğlence gibi öğelerinin yanında türkü, mani, efsane, destan, masal, atasözü, deyim gibi edebiyat unsurlarını da kapsayan bir bilimdir. Özetle halk bilimi, halkın yaşayış ve inanışıyla ilgili olan tüm unsurları kapsayan bir bilimdir.

Halk bilimi unsurları edebi türleri besleyerek eserlerin zenginleşmesi konusunda yazarlara yardımcı olan unsurlardır. Halk bilimi unsurları halkın ortak kültürünün ortaya çıkardığı unsurlar olduğu için edebi türlerde kullanılması gayet normaldir. Halk kültürümüzün zenginliği edebi eserlerin halka yaklaştırılmasında önemli görev üstlenmektedir. Kurmaca bir dünyanın içinde halk bilimi unsurlarının kullanılması yazara gerçekliği sağlama ya da eğlenceli metinler ortaya çıkarmasında yardımcı olmaktadır. Halk bilimi unsurları içine girdikleri romanı, filmi, tiyatroyu vs. zenginleştirerek halkın bu eserlere olan ilgisini arttırmaktadır. İnsan kendinden olan kendisine benzeyeni izlemeyi, okumayı daha çok sever. Kendisinden izler bulmak, eserle gerçeklik arasında bağlantı kurmayı kolaylaştırır.

İhsan Oktay Anar, hayalî bir dünyayı anlatan eserleri ve üslubu bakımından Türk edebiyatının en önemli yazarlarından biridir. Kullandığı dil ve anlatış biçimi olarak diğer yazarlardan farklı yönünü ortaya koyarak başarılı eserler yazmıştır. İhsan Oktay Anar'ın romanlarının içeriği halk bilimi unsurları açısından oldukça zengindir. Bu sebeple çalışmamızın amacı İhsan Oktay Anar'ın romanlarındaki halk kültürü unsurlarını tespit edip ne amaçla kullanıldığını saptamaya çalışmaktır. Halk bilimi unsurlarının romanlara neler kattığını ve bu unsurlarla eserlerin ilişkisini saptamaya çalıştık. İhsan Oktay Anar anlatı içinde anlatı yöntemini kullanarak okuyucu ile eğlenerek oyun oynamaktadır. Çalışmamızda İhsan Oktay Anar'ın bu yöntemiyle halk kültürünü nasıl birleştirdiğini incelemeye çalıştık.

Çalışmanın 1.bölümünde İhsan Oktay Anar'ın hayatı ve eserleri analiz edilirken biyografi yöntemi, 2.bölümde ise romanlardaki halk bilimi unsurlarının tespiti için fişleme yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışma İhsan Oktay Anar'ın tüm romanlarını kapsamaktadır.

Çalışma sürecinde her zaman bana destek olan aileme ve sayın danışmanım Prof. Dr. Muharrem Kaya'ya teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

GİRİŞ

Halk bilimi, insan yaşamının tüm evrelerindeki kültür öğeleriyle ilgilenen ve onları derleyip toparlayarak tekrardan insanlara ulaştıran bir bilim dalıdır. Halk bilimi, toplumların kendilerini daha iyi tanımasını, değerlendirmesini sağlayarak milli kültürlerin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlar. Halkbilimi ürünleri bir toplumun yaşayış şeklini, hayata bakış açısını, sorunlarını değerlendirmede bizlere katkı sağlar. Halk bilimi unsurları denince akla halk mimarisi, halk eğlenceleri, halk sporları, halk giyim-kuşamı, halk inanışları, bayramlar, kutlamalar, masallar, destanlar, hikâyeler, türküler, ninniler vb. gelmektedir. Halk bilimi konu olarak bu kadar genişken edebi türleri beslemesi kaçınılmazdır. Edebi türler ister sadece insan duygularına hitap etsin ister tüm topluma hitap etsin eninde sonunda halk bilimi unsurlarından yararlanmaktadır. İnsan yaşamı ile doğrudan ilgili olan halkbilimi unsurları okuyucunun edebi eserde kendinden bir şeyler bulma ve benimseme konusunda yardımcı olmaktadır. Edebi eseri oluştururken muhayyilemizde can verdiğimiz kurmaca dünyanın edebi eserde gerçekliğe yaklaşabilmesi için destekleyici unsurlara gereksinim duyarız. Edebi eserde yer, zaman, mekân, olay bu gerçekliği sağlayan unsurlar olmakla birlikte halk kültürü unsurları da yazara yardımcı olmaktadır.

İhsan Oktay Anar'ın romanlarında da hayalî bir dünyada gezinirken halk kültürü unsurları sayesinde gerçekliğe dönüyoruz. Bu yüzden bu araştırmamızda İhsan Oktay Anar'ın eserlerinde halkbilimi unsurlarını ne sıklıkla kullandığını ve kullanım amacını saptamaya çalışacağız. Halkbilimi unsurlarının eserlerine neler kattığını ve bu unsurlarla eserlerin ilişkisini açıklamaya çalışacağız.

Araştırmamızda Erman Artun ve Sedat Veyis Örnek'in eserleri doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır.

Genelde folklor tanımına ve içerisinde bulunan bilmece, atasözü, halk masalı ve oyun gibi özel türlere olan ilgi 1960 ve erken 70'lerde doruk noktasına ulaştıktan sonra belirli ölçüde azaldı.(Başgöz, 2006: 85) Eski çağlarda Yunanlı ve Latin yazarlar, halk törelerini ve geleneklerini incelemişlerdir. Herodotos'ta, Flinius'ta o devrin halk inançları üstüne çeşitli bilgiler yer alır. Pauannias'ın Yunanistan'ın Tasviri ise başlı başına bir folklor hazinesidir. Fakat folklorun sistemli bir araştırma dalı olarak kurulması İngiliz Thomas Browne "Halk Arasındaki İnançlar Üzerine Araştırmalar" adlı eseri ile başarmıştır. Folklor kelimesi ilk olarak İngiliz yazar Williams Jons Thoms'un Athenaeum dergisine yolladığı bir mektupta geçmektedir. (Çıkman, 1977: 3-4)

Halkbilim, bir toplumun bütün kültürel öğelerini araştıran, toplayan, araştırdıklarını bir araya getiren bir bilimdir. (Örnek,2000: 15)

Özkul Çobanoğlu halkbilimini, insan davranışlarını ve insan hakkında daha önemli bilgilere ulaşmak amacıyla on dokuzuncu yüzyıl başlarında ortaya çıkan bir bilim olarak tanımlamaktadır. (Çobanoğlu, 2016: 23) Yani halkbilimi malzemesi insan ve o insanın kültürü olan bir bilim dalıdır.

Folklor denildiğinde toplumumuzda halk oyunları aklı gelmektedir. Ülkemizde folklor teriminin halk oyunları, halk müziği karşılığında kullanılması alışkanlığı folklorun tanınmasıyla yavaş yavaş ortadan kalktı.(Tan, 1997:5) Folklor denince gerçek manasını kaybederek alanının dışında kullanılması sadece bizim ülkemizde olan bir şey değildir. Örneğin; Fransa’da bu durum göz önünde bulundurularak “folklor” yerine “Fransız etnolojisi”², Al manca konuşulan ülkelerde bu endişenin yanısıra, çağdaş toplumsal gelişmeleri de hesaba katarak “Volkskunde” yerine “Bölgesel etnoloji”, “Avrupa Etnolojisi” gibi adlar kullanma eğilimleri belirmektedir.(Örnek, 2000: 16)

Halkbilimi, toplumsal olaylardan ekonomik oluşuma, sözlü kültür, mimari, yiyecek-giyecek vb. alanlarına kadar tüm kültürel hayatı araştıran bir bilimdir. Kültürün devamlılığı kadar değişmesini ve bu değişime neden olan tüm etmenleri çözümlemek de bu disiplinin temel gayesidir. (Artun, 2015:5) Bu sebeple halkbilimi sadece geçmiş kültür öğelerini değil günümüz yaşamını da inceler, değerlendirir ve sunar. Kültür ise insanlar tarafından oluşturularak günümüze kadar doğaya eklenmiş her şeyin adıdır. (Çobanoğlu, 2012: 3) Yani kültür halkın bütün yaşayışını ve tüm ihtiyaçlarını karşılayan yaşam şeklidir.

Halkbilimi, toplumun eski dinlerinden devralıp kendi döneminin koşullarına uygulayarak yaşattığı ve yeni kültürüyle oluşturduğu inanışlardır. (Boratav, 1973:8)

Halk bilimi edebiyatı zenginleştiren ve edebiyatın gerçeklikle arasında bağ kuran unsurlara sahiptir. Yaygın bir görüşe göre gerçekliğin folklordeki temsil ediliş biçimleri arasında temel farklılıklar yoktur. (Propp, 1998: 29)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında kendi eserleri arasında metinlerarası etkileşimler bulunmaktadır. Metinlerarası ilişkiyi Kubilay Aktulum şöyle anlatmaktadır: Bir yazarın, belli bir strateji doğrultusunda metnine soktuğu ve anlamını bulmak için çoğu zaman okurun katılımını gerektiren her tür metinlerarası göndergede bulunma, bir metinden aldığı parçaları yeni bir metne sokma, kısacası, bir metin ile başka bir metin arasındaki her tür alışveriş işlemi mozaik, yapboz; en çok da montaj, yaptakçılık, yapıştırma, palempsest imgeleri ile gösterilir. (Aktulum, 1999: 214-215)

Roman, eğitici işlevi olan bir tür olduğu için benimsenmiştir. (Parla, 2018: 9) Edebiyatla gerçeklik konusu tartışmalı bir konudur. Bazıları edebiyat duygularla ve kişisel görüşlerle meydana geldiğini söyleyip gerçeklikle bağlantısı olmadığı görüşündedir fakat edebiyat eserlerindeki bazı unsurlar o eserleri doğrudan gerçek hayatla ilgili konuma getirir. Halk bilimi unsurları bunlardan biridir. Bu görüşlere karşılık edebiyatın insanı ve geriye kalan diğer her şeyi ele alması edebî eserin gerçek dünyayla sıkı bir ilişkisi olduğu görüşünü destekleyenler de vardır. (Taşcıoğlu, 2012: 141) Ayrıca kültürel birikimimiz ile edebi eserleri incelediğimizde onlarda gerçek dünya ile bağlantı kurmanın yanında yeni ayrıntılar da keşfedebiliriz. Edebi eserler, teker teker, dikkatle incelendikleri zaman,

onlarda tasvir edilen hayatı bütün ayrıntılarıyla görebilir ve aralarında yeni bağlantılar kurabiliriz. (Kaplan, 2016: 12)

Halk edebiyatı unsurlarında olan hikâye de gerçekliği yansıtma konusunda önemli bir türdür. Ahlak felsefecisi Alasdair MacIntyre After Virtue kitabında, insanların nasıl yaşaması gerektiğini daha önceden okudukları hikâyelerden öğrendiklerini söyler. (Fulford, 2015: 40) Hikayenin bu özelliği gerçekliği sağlama konusunda Anar’a yardımcı olan önemli unsurlardan biridir.

BÖLÜM I

İHSAN OKTAY ANAR'IN HAYATI VE SANAT ANLAYIŞI

1. HAYATI

İhsan Oktay Anar, 21 Kasım 1960'ta doğmuştur. Annesinin adı Ayşe Bedia Hanım, babasının adı Mehmet Sait Bey'dir. Kız kardeşlerinin adları ise Süheyla ve Fûruzan'dır.

Anar, İlkokul ve ortaokulu İstanbul'da, liseyi İzmir'de okur. Karşıyaka Erkek Lisesi'nden devamsızlık sebebiyle atılır Devamsızlık yapma sebebi ise kütüphaneye gitmektir. Kütüphanede ünlü yazarların metinlerini okur. Gündüz işte çalışırken akşam Akşam Lisesine devam etmiştir. Resim yapmayı seven Anar, üniversiteye kadar buna devam etmiştir. Liseden sonra Ege Üniversitesi felsefe bölümünü kazanır. Lisan eğitiminden sonra Anar, aynı üniversitede yüksek lisans ve doktora eğitimini bitirir. Eğitiminin ardından Ege Üniversitesi felsefe bölümünde araştırma görevlisi olur. Bir süre sonra doçent olarak görevine devam eder. Anar, felsefe bölümünden öğrencisi olan Özlem Hanım'la 1999 yılında evlenir. Evlendikten sonra mutluluğun da verdiği etkiyle daha verimli yazdığını belirten yazar, Amat romanını eşine ithaf eder. (Gizli, 2019: 29-30)

2. SANAT ANLAYIŞI

İhsan Oktay Anar'ın romanlarında hayalî unsurların yoğunlukta bulunduğu bir dünya anlatılır. Bu sebeple kişiler, yerler, vakalar gerçeklik duygumuzu zorlar. Romanların adlarından romanda kullanılan dile, olağanüstü olaylara, ilk başta birbirinden farklı görünen daha sonradan birbirine bağlanan hikayelerine kadar alışılacelmişin dışında bir sanat anlayışı vardır.

Felsefeyi edebiyata sokan İhsan Oktay Anar'ın PKA, KH, EH, A ve S adlı romanları hem kurgu hem de felsefe öğeleriyle önemli bir yere sahiptir. (Gündüz, 2012: 39) eserlerinde olaylar yavaş ilerler ve güldürü unsurları yer alır. Anar'ın romanlarında olağanüstü öğelerle birlikte abartılı bir anlatım da vardır. Anar'ın kurmaca dünyası âdeta fantastik bir oyun sahnesini canlandırır, okuyucunun gözünde. Anar romanlarında sevgi, iyi ve kötü çatışmaları üzerine yoğunlaşır. Okuyucuya sevgi ile daha iyi yaşanacak bir dünya mesajı vermeye çalışır. Anar'ın romanları ile okuyucu hayal dünyasına bir yolculuğa çıkar.

İhsan Oktay Anar, postmodern bir yazardır. Postmodernizm, şüphesiz bir edebî akım değildir; herhangi bir sanat etkileşimi veya yeni bir felsefî görüş de diyemeyiz. Ona ancak, 20.yüzyılda beliren felsefe, fikir, sanat toplamı diyebiliriz. (Kabaklı, 2016: 141-142)

Günümüzün en önemli romancılarından olan İhsan Oktay Anar'ın yedi romanı olmakla birlikte bir tane de yayımlanmayan romanı (Tamu) vardır. Romanlarının isimleri şunlardır:

Puslu Kıtalar Atlası, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

Kitab-ül Hiyel, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

Amat, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Suskunlar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Yedinci Gün, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Galiz Kahraman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

İhsan Oktay Anar, 209 yılında Erdal Öz Edebiyat Ödülünü almıştır.

BÖLÜM II

1. HALK MİMARİSİ

Halk mimarisinde eskiden geniş aile yapısından kaynaklı olarak evler birçok bölümden oluşan büyük yapılardır. Bu bölümler bahçe, ahır, kümes, odunluk, avlu, sofa, mutfak, kiler gibi gereksinimlere göre yapılan evlerdir. Halk mimarisinde evler genellikle bahçeli olarak inşa edilir. İhtiyaca göre birden fazla kat da mimarinin belirli özelliklerindendir. Malzemeyi ise coğrafi şartlar belirlemiştir. Ormanların fazla olduğu Karadeniz’de ağacın, Güneydoğu’da toprağın, Doğu Anadolu’da ise taşın malzeme olarak seçilmesinin sebebi iklimdir.

Kalabalık ailelerin yaşayacağı şekilde yapılan evler genelde iki katlıdır. Geleneksel halk mimarisinin bir başka karakteristik özelliği her katta ve odada ocak bulunmasıdır. Ocak ısınmayı sağlayan bir işlev üstlenirken mutfak, iç avlu vb. yerdekiler yemek pişirilen yerdir. (Artun, 2015:293)

1.1. Tipler

İhsan Oktay Anar’ın eserlerinde geleneksel mimari örnekleri, anlatılan hikâyeyi sağlam bir zemine oturtma konusunda önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Romanlarında çok fazla mimari yapı örneği bulunmaktadır. Genel olarak baktığımızda kitaplarında aynı mimari yapılar tekrar tekrar kullanılmıştır.

“... Dersaadet maketi, Ayasofya’sı, Bâbüâlî’si, Galata Kulesi, camiler, kiliseler, havralarıyla birlikte, çeşmeler, daireler, garlar, tramvay, postane, tersane, ve irili ufaklı bütün binaları...(YG/s.10)

“taş binaların kapkara mahzenlerindeki çifte asma kilitli demir kasalar içinde olsalar bile...” (A/s.10)

“Zemin katında dükkân olan, kırmızı boyalı bir evdi burası. Diğer evler gibi bu evinde bir avlusu ve arkada bir bahçesi vardı. Eve avlu kapısından giriliyordu.” (S/s.20)

“Dükkânın içindeki merdivenlerden yukarıya, Kubelik’in kaldığı yere geldiğinde hayal kırıklığı yaşadı.”(PKA/s.30)

“... kâgir evlerin ve kiliselerin çatılarına dökülüyordu. Yabancıların herhangi bir yangında kül olmaması için taştan yaptıkları çeşit çeşit ürünlerin konulduğu büyük ambarların” (S/s.35)

“İşte Abalıfellâh Câmii’nin tam karşısında, Hızır Paşa’nın damatlarından birine ait olan iki katlı ve aylardır kimsenin oturmadığı bir ev vardı.” (S/s.45)

“... iki katlı evine kapandı...” (KH/ s.47)

“...evin üst katıpatlamış, kiremitler göklere saçılmış...” (YG/s.54)

“Üsküdar’daki, köşk misali, üç katlı ama yıkık ahşap evine....” (GK/s.60)

“Çünkü apartmanın sahibi olan aile, tesisattaki bozukluğu bir türlü tamir ettirmemişler... “ (GK/s.66)

“...bir mimarî şaheser sayılabilecek ve etrafı servilerle çevrili, en az 400 senelik tarihi hamama...” (GK/s.89)

“Değerli eşyalar genellikle yukarıda, yatak odasında saklanırdı. Basamakları pek gıcırdatmamaya dikkat ede ede merdiveni tırmandı. Biri sağda ve diğeri solda iki kapı göründü.” (GK/s.98)

“Meydanı çevreleyen diğer odalarda olduğu gibi bu üç katlı ahşap binanın çatlamış kepenkleri menteşelerinden kopmak üzereydi.” (A/s.130)

“Kalabalık avlunun dışına taşmıştı. (PKA/s.161)

“...Fatih Camii ve çevresindeki her biri mütevazı birer mimari şaheseri olan küçük evler ile ... taş köprüleri ve nice camii ile Küçük Ayvasıl Kilisesi, hükümet binaları, konaklar, kâşâneler ve semada uçan martılar ile evet!” (YG/s.166)

“Eski bir kaleydi bu, geleneksel mimariye uygun olarak sekiz köşeli yıldız şeklinde kurulmuştu.” (PKA/s.72) Bu cümlede bahsedilen sekiz köşeli yıldız motifi kültürümüzün mirasıdır. Geleneksel İslam inancında yedi cehenneme karşılık sekiz cennet vardır. Türk İslam kültüründe sekiz köşeli yıldız anlamı dolayısıyla halk mimarisinde kullanılmaktadır.

“... konağın kapısı açılmış... Sofaya girdiklerinde hizmetkârlar koşup efendilerinin eteklerini öptüler.” (PKA/s.169) şeklindeki örnekler geleneksel mimarinin eserdeki yansımalarıdır.

“Hanın ikinci ve son katına bir taş merdivenle çıkılırdı.” (S/s.192)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında geleneksel halk mimarisinin örneklerini çok sık görüyoruz: taş evler, ahşap evler, iki katlı evler, sofalar, camiler, kiliseler... Romanlarda Fatih Camii, Galata Kulesi gibi gerçek mimari yapıların kullanılması, anlatılanların okuyucunun muhayyilesinde canlanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu örnekler kurmaca metin ile gerçek hayatın sentezinde yazara yardımcı olmakla birlikte halk mimarisinin tipi konusunda da örnek oluşturmaktadır.

1.2. Yapım Teknikleri ve Kullanılan Araç- Gereçler

Geleneksel halk mimarisinde önem verilen husus evlerin doğaya uyumlu malzemelerden yapılmasının yanında kullanım şartlarına uygunluktur. Karadeniz’de ahşap, Doğu Anadolu’da taş,

Güneydoğu Anadolu’da kerpiç iklim şartları sebebiyle malzeme olarak kullanılmaktadır. İhsan Oktay Anar’ın eserlerindeki mimari unsurlarında kullanılan malzemeler şu şekildedir:

“...döşeme tahtaları üzerinde yürüyor yahut kımıldıyordu.” (S/ s.13)

“... bahçedeki çeşmede aptest alıyordu.” (S/s.15)

“... ahşap evlerin arasındaki yılankavi sokaklara daldılar.” (PKA/s.18)

“...eğri büğrü, yamuk yimpiri, sırasıyla ahşap evler vardı...” (S/s.19)

“Kubbesindeki kurşun kaplamalar... ibâdetgâhı ahâli Abalıfellâh Câmii...” (S/s.44)

“... üç dört katlı köhne tuğla apartmanlardan birine...” (GK/s.79)

“...iki katlı ve eskice ahşap evinin önüne geldiğinde yine sağa sola bakındı.” (S/s.101)

“Avluyu...tahta merdivenlerden ikinci kata çıktılar.” (PKA/s.161)

“... surlara bitişik iki katlı ahşap bir binaydı.” (PKA/s.164)

“Şekilsiz ve kaba taşlardan örülen duvarları yüksekçe olan bu hanın üst katına, taş sütunlar üzerinde duran ve hanın avlusuna bakan üç taraflı bir revâk örülmüştü.” (S/s.190)

“... bina, kesme taştan yapılmıştı.” (S/s.212)

Geleneksel Türk mimarisinde kullanılan ahşap, taş gibi malzemelerin romanlarda da kullanılması okuyucunun anlatılan hikâyenin içinde kaybolmasını sağlayan unsurlardan olmuştur. İhsan Oktay Anar’ın romanlarında yapı malzemesi olarak kullanılan en çok ahşap ve ahşap kadar olmasa da taş ve tuğla malzemelerine rastlanmaktadır.

1.3. Ev Eşyası

Halkın yaşayış şeklini saptamada evin mimarisi kadar içindeki eşyalar da halk kültürünün önemli öğelerindendir. İhsan Oktay Anar’ın romanlarında bir yandan tabure, iskemle, yer yatağı gibi geleneksel eşyalar örnek verilmişken bir yandan da konsol, gümüş vazo ve biblolar gibi modern eşyalardan da örnekler bulunmaktadır.

“...salondaki altın yıldızlı büyük mobilyalar birden parladı...saatli yazı masasına kadar ilerledi...” (YG/s.10)

“... mumların titreyen alevinde sedef işlemeli konsollar, bronz ya da altın işlemeli koltuklar ve sandalyeler, oymalı dolaplar ve çırağpâlar parlıyordu...kenarları yılankavi görünen tuhaf ve büyük bir masa seçilmeye başladı.” (YG/s.10)

“...sehpanın...” (GK/s.17)

“... sehpa, tabure, iskemle gibi mobilyaları tekmeleyip ortalığı dağıtırken...” (GK/s.25)

“Ocakçı üzerine sigara dumanından sararmış bir dantel örttüğü lambalı radyoyu Kahire’ye ayarlamış...” (GK/s.27)

“Edirne işi dolaplar, kilimler, ceviz masalar, Bursa’da dokunan dibâ kumaş kaplı kerevetler, küçük fağfurî tabaklar, yuvarlak buhurdanlar, gümüş gülâbdânlar, Venedik aynaları, ceviz sandıklar...(S/s.48)

“... yer yatağına attı ve yorgani çekti.” (GK/s.51)

“... boydan boya Acem halısının serildiği, bir hayli yüksek tavanlı ve alabildiğine geniş sofaya ayak bastılar.” (S/s.52)

“Zemin halılarıyla kaplıydı, 300 lira edecek kıymetli halılardı bunlar...” (YG/s.66)

“On altıncı Lui, Bidermayer, rejans tarzındaki konsolların üstünde, gümüş vazolar, biblolar ve şamdanlar ıslıl ıslıl parlıyordu.” (GK/s.80)

“...gösterişli şöminenin yanında koskoca bir Sultanabat halısının üstünde abanozvârî bir sarkaçlı saat görünmekteydi. Zemin ayrıca Tebriz ve Şiraz halılarıyla döşenmişti. Pencerenin yanındaki Kral Edvard devrine ait, sarımtırak Hint ağacından arabesk motifli bir yazı masası... Kapının yanına XVI. Lui tarzı konsolun mermer zemini üzerine, Kianlong devrine ait çiçek bezemeli ve üzerinde Çince bir şiir yazılı, koskoca ve ağır, yeşil bir vazo yerleştirilmişti. Pencerenin hemen önünde IV. Vilyam tarzı bir gül ağacı sehpa ve iki yanında da yine Viktorya tarzı puf minderli iki sandalye vardı. Sehpanın üzerine İhsan Sait’in kaderini belirleyecek satranç takımı konmuş, hatta beyaz ve siyah mermerden taşlar bile dizilmişti. Tavandaki yaldızlı bezemeler ve billûr avize, âzâların tüttürdükleri cıgaraların ve puroların mavi ejderhalar gibi kıvrışıp oynaşan dumanlarından görünmüyordu.” (YG/s.107)

“Duvardaki maun çerçeveli aynada, şampanya tıpasının isâbet ettiği sol gözünün şişip morardığını o anda fark etti. Fransız-Barok tarzı, kırmızı kadife kaplı bir koltuğa külçe gibi çöktü. Yanıbaşında Hint ağacından üç ayaklı bir sehpa ve üzerinde de hizmetçinin bıraktığı gümüş bir çay takımı vardı... İhsan Sait yüzü pancar gibi kızarmış, ayağa kalkıp geri geri giderken tam arkasındaki koskoca Çin vazosuna çarptı.(YG/s.109)

“Şadırvanın tarihî musluklarından ikisini söküp ceplerine attı.” (GK/s.121)

“Pahalı İran halılarıyla döşenmiş bir odaya...” (PKA/s.165) “...ayna çıktı.” (PKA/s.175)

“Geyikli halının solunda, is mürekkebi kullanılarak ebrû üzerine sülüsle, ‘Elif-Lâm-Mim-Sad’ harfleri yazılmıştı.” (S/s.193)

“Her şeyden önce yere halı değil hasır serilmiş, üç ayrı duvardaki üç sedirin yastıkları pamukla değil, yaslandıkça gıcırdayan samanla doldurulmuştu. Duvarlarda ne bir yazı ne de bir tasvir asılıydı. Tamamen kireç beyazına boyanmış bu süssüz şatafatsız odada insan, gözleri açıkken değil, ancak kapalıyken daha çok şey görebilirdi.” (S/s.210-211)

“Duvardaki boy aynası bir yelken beziyle örtülüydü.” (A /s.229)

“Evin sahibi kadın, çardağın altına kilimler yaymış ve misafirler rahat etsin diye yastıklar döşemişti.” (S/s.229)

“...Venedik aynasının başında saatler geçiriyordu.”(S/s.251-252)

Anar’ın romanlarında günümüzde hâlâ kullandığımız ev eşyalarının örnekleri bulunmaktadır. Halıdan kilime, aynadan sandıklara, koltuktan sehpaye birçok ev eşyasının adı romanlarda geçmektedir. Bu da anlatılanların okuyucunun gözünde canlanmasını kolaylaştırmıştır.

2. AYDINLANMA, ISINMA

2.1. Aydınlanma

Elektriğin kullanılmaya başlanmasından önce aydınlanma için mum, çıra, kandil, gaz lambası, meşale gibi basit mekanizmalı araçlar kullanılmaktaydı. İhsan Oktay Anar’ın romanlarında da kandil, mum gibi geleneksel aydınlatmaların yanında kristal avize gibi modern aydınlanma araçlarının örneklerine rastladık.

“...havagazı lambasını kapattı...” (YG/s.9)

“...üç kollu gümüş şamdandaki mumları teker teker yaktı...” (YG/s.10)

“Muşamba fenerin...” (A/s.12)

“... bu meşalelerin ışığı altında...” (GK/s.16)

“...parıldayan mumlar tarafından aydınlatılan...”(GK/s.17)

“...mum ışığı altında...” (GK/s.24)

“... kristal avizelerinin ışıltısı...” (YG/s.29)

“Bu sırada mumlar ve kandiller söndürölmeye başlamıştı.” (S/s.34)

“...dört beş petrol lambasının aydınlatmış...” (YG/s.37)

“...mum ışığı altında kendisini istida yazmaya vermişti...” (KH/ s.39)

“...kör kandilin ışığını bastırdı.” (A/s.42)

“petrol lambası...” (YG/s.43)

“...üçlü şamdanla Culyano Efendi belirdi.” (YG/s.52)

“Bu nedenle tezgahda bir idare lambası vardı.” (GK/s.66)

“Vardapet açıkları yeni dehlizin açısını, gerili bir ip üzerindeki iletkiyle defalarca ölçtü ve rakamları çıra ışığı altında kâğıda yazdı.” (PKA/s.74)

“...bir zamanlar babası Veysel Bey’in kaldığı odaya girip şamdandaki mumu yaktı.” (S/s.74)

“Yegâne ışık kaynağı olan fitilin ateşiyile birlikte sürünerek ilerleyip, yıllarca göğsünde taşıdığı bu hazineyi inceledi.” (PKA/s.81)

“Elinde mumla kasaya bakan İhsan Sait, esrarengiz bir zarfı bu kez içinde, mecidiyelerin tam üstünde gördü.” (YG/s.86)

“Sokakta elektrik lambası da vardı.” (GK/s.87)

“Aylakçı, tavana asılı bir fenerin ışığında önce ortalığı derleyip toparladı.” (A/s.98)

“Her duvarda kapısı olan bu oda mumla aydınlatılmıştı.” (PKA/s.99)

“saatlerinde birkaç meşale yakıldıktan sonra...”(PKA/s.109)

“Duvardaki nişte yanan üç mumlu şamdan buradaki yegâne ışık kaynağıydı.” (S/s.133)

“...elektrik düğmesini yakıp yigirmi beş mumluk ampülü yaktı.” (GK/s.152)

“Hekim gerçi bir sağlık sorunu çıkmayacağını biliyordu ama yine de içinde Süleyman’ın idrarının bulunduğu şeyi muşamba fenere tutup rengine baktı.” (A/s.175)

“Muşamba feneri yaktıktan sonra o bomboş, ıssız ambara indiler ve cesedi yere yığdılar.” (A/s.187)

“Elektrik düğmesini çevirip ışığı açmadı.” (YG/s.200)

“...muşamba feneri taşımakla yükümlüydü.” (S/s.203)

“...kandilini...(S/s.217)

“Tavandaki muşamba fener her zamanki gibi yanıyordu.” (A/s.224)

“Kabil Amca! Feneri yakayım mı?” (S/s.225)

“Bir fener yaktı.” (S/s.258)

“Tavanarasının kapısını açtıktan sonra, mum ışığında...” (S/s.265)

Aydınlanma konusunda da İhsan Oktay Anar’ın romanlarında fener, mum, kandil gibi geleneksel aydınlatma öğelerinin yanında elektrik aydınlatması gibi günümüz öğelerinden de yararlanılmıştır. Aydınlanma konusunda romanlarda çok fazla örnek kullanılmıştır. Geleneksel kültürde aydınlanmanın sağlandığı mum, kandil örneklerinin yanında modern elektrik aydınlatmasının da olması halk kültürü açısından zenginleştirmiştir.

2.2. Isınma

Isınma örnekleri İhsan Oktay Anar’ın romanlarında aydınlanma kadar çok bulunmamaktadır. Geleneksel mimaride ocakların çok kullanılması ısınma konusunda insanları yine ocaklara yöneltmiştir. Bu ocaklarda kuru odunların yanı sıra hayvan dışkısından elde edilen ve tezek denilen nesneler yakılarak ısınma sağlanırdı.

“şiddetli yanan odun sobasının bacasından hem de...(YG/s.37)

“Gazyağı dökülerek anca tutuşturulabilen ıslak odundan ıslak odundan tüten buğu, onları bir iki öksürttü.” (YG/s.96)

Romanlarda saptadığımız örnekler soba, odun gibi geleneksel ısınma yöntemlerinin örneklerine rastladık.

3. TAŞITLAR

Halk kültüründe teknolojik taşıtlardan önce kara taşımacılığında at, deve gibi yük hayvanları kullanılırken deniz taşımacılığında da kayıklar, gemiler kullanılmaktaydı. İhsan Oktay Anar’ın romanlarında kara taşımacılığı örnekleri daha fazla bulunmaktadır.

3.1. Kara Taşımacılığı

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında at arabası, motosiklet, kamyonet, tramvay, otomobil gibi kara taşımacılığın birçok örneğine rastlanmaktadır.

“Ayrıca atlar ile onların çektiği arabalar...” (YG/s.11)

“...köprüde kendisini bekleyen kupa arabasına bindikten sonra, ‘Tokatıyan’a’ der demez, zaten kamçısı havada hazır bekleyen işgüzâr sürücü,’ Dehaaaa! Deh’ diye haykırıp beygirleri kırbaçladı.” (YG/s.27)

“...tramvayların çanlarının çingırtıları ve onları çeken atların toynaklarından kopan laklakalar işitiliyordu.” (YG/s.31)

“Gelgelelim ...İstasyon Kahvesi’nde koyu kırmızı, külüstür, sepetli motosikletiyle büyükşehirden gelen bir adamla tanıştı.” (EH/s.44)

“...iki gösterişli kuyruk bulunan o muhteşem otomobile bindirildi.” (GK/s.56)

“...katırı da şimdiden hazırlamıştı.” (EH/s.62)

“...yani kullandığı o uzun kuyruklu ve kıpkırmızı Amerikan otomobilinin kornasına basa basa...” (GK/s.69)

“İhsan Sait Bevvâl’e beygiri kırbaçlamasını söyledi...kişneyen hayvanı dörtnala koşturup...” (YG/s.85)

“... faytona binip o yağmur altında Dolmabahçe’ye yollandı.” (YG/s.145)

“Akşam ezanı okunurken trene bindi.” (YG/s.146)

“...örtülmüş, egzosu patlak bir kamyonetin motorunu istop ettirdi...” (GK/ s.150)

“Şafak sökene kadar ölüp ölüp dirildiler ama, otobüsleri sürüp ikmal arabalar ve malzeme katırlarıyla birlikte zirveyi aşmaya muvaffak oldular.” (YG/s.173)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında ulaşım çoğunlukla kara taşımacılığı ile sağlanmıştır. Hayvanlar, arabalar ve modern taşıtların örneklerini romanlarda bulmak mümkündür.

3.2. Deniz Taşımacılığı

“Vapura geçtikten sonra iskeleye çıkan Paşaoğlu...” (YG/s.27)

“Gemiye kullanan....” (KH/s.55)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarından YG ve KH romanlarında deniz taşımacılığına yer verilmiştir. Kara taşımacılığı kadar yaygın olmamasının sebebi romanlarda anlattığı yerlerin coğrafik konumudur.

4. MUTFAK- BESLENME- KİLER

İnsanlık var olduğundan beri neslini devam ettirebilmek için besin bulma, beslenme konularında mücadele etmiştir. Besin bulma konusunda ilk olarak toplayıcılık yapıp bunun yetmediği yerde üretime yani tarıma geçiş yapılmıştır. Mutfak kültüründe en büyük değişim ateşin bulunmasıyla yaşanmıştır. Önceden sadece doğada bulunan besinlerle yetinen insan, artık besin çeşitliliğine sahip olmuştur.

Mutfak kültürü; yiyecek ve içecek türlerini, bunların hazırlanma sürecini, kullanılan araç-gereci ifade eder.

4.1. Besin Türleri

Türk mutfakı hem hayvansal hem de bitkisel besinlerden oluşan oldukça zengin bir mutfaktır. Mutfak kültürümüz sebzeli ve etli yemek çeşitleri, çorbalar, hamur işleri gibi yaygın yemek çeşitlerinin yanında pekmez, yoğurt, ekşi çeşitleri(erik, nar) gibi doğal yiyecek çeşitlerine de sahiptir. Coğrafi konumumuzdan dolayı sahip olduğumuz elverişli iklim sayesinde hem hayvansal hem de bitkisel besin konusunda zengin bir mutfakımız vardır. Türk mutfakının en önemli yiyecek maddesi ekmektir. (Artun,2015:424)

Yemek kültürümüzde büyükbaş ve küçükbaş hayvanların gerek haşlaması gerek kavrulmasıyla yapılan yemek çeşitleri oldukça yaygındır. Hayvanın kellesinden içkembesine kadar birçok bölümü zengin mutfakımızda kullanılmaktadır. Etin yanında sebze de yemek kültürümüzde kullanılan besin türüdür.

İhsan Oktay Anar'ın romanlarında bulabildiğimiz besin türleri şu şekildedir:

“...ağızdan pastırma ve soğan...” (GK/s.9)

“... yahut yarım tepsi baklava...” (GK/s.9)

“...bir ekmek ve elinde bir çanak yoğurtla yukarı geldi.” (PKA/s.21)

“...bir kutu lokum...” (GK/s.24)

“...helvasını yeriz.” (S/s.25)

“...abur cubura düşkün olduklarından...helva bile istemişlerdi.” (S/s.25)

“...bakkaldan iki dirhem pastırma aldı.” (S/s.27)

“...acı kahve...” (EH/s.174) “...o yumurta, bal, tereyağı ve kazla doycak biri değildi...” (KH/s.27)

“120 kantar peksimet, 40 çuval bulgur, 7 çuval pirinç, 30 tulum kavurma, 16 fıçı şarap, 17 tulum peynir, 30 çuval soğan, 133 fıçı tuzlanmış balık, 9 fıçı süzme bal, 10 tulum sade yağ, 14 fıçı zeytinyağı, kötü günler için 120 şişe hurma rakısı, meze olarak 3 fıçı lakerda...” (A/s.32)

“...bir sininin üzerine yayan şakirlerin kahvaltı yaptıklarını ve kâğıda sarılı sucuk, peynir, domates döktüklerini...” (KH/s.43)

“...kandil şekeriyle bir çekiç verdiler.” (KH/s.59)

“‘Simit!’ diye bağırان simitçinin ve geniş tepsisi içindeki gözlerde tarçın, limon, nane, gül ve sakız macun satan macuncunun sesi...” (S/s.63)

“kavurmayı, biber turşusunu, otlu peyniri, bir tabak lakerdayı ve turfanda kavunu gören konuklar, .” (A/s.72)

“...yumurta, fasulye, tereyağı, peynir...” (S/s.86)

“...beş çuval nohut almıştım.” (S/s.87)

“Serin ve temiz bahar havası, konakladıkları köylerden aldıkları sıcak ekmekler, çanak çanak yedikleri nefis yoğurtlar, Trakya balları ve leziz şaraplar Bünyamin’in sağlığına kavuşmasına büyük ölçüde yardımcı oldu.” (PKA/s.88)

“Koyun, keçi, dana, tavşan, tavuk, tosbağa, kurbağa, mürmürbağa etini bile denedi, ama aradığı lezzet bunlardan hiçbirinde yoktu.” (PKA/s.97)

“Klavsiyus adındaki bir âlimin, hiçbir güç kaynağının sonsuz olmadığı, kâinatın gücünün de bir gün gelip tükeneceğini iddia ettiği kitabı okurken tam bir kavanoz padişah macununu midesine indirip kafasındaki fırtınayı dindirmeyi denemişti.” (KH/s.106)

“Dayı ise şekerciden ısmarladığı güllü lokumları şekerliğe dizmekle meşguldü.” (GK/s.114)

“...taze ekmekler de gelmişti.” (GK/s.121)

“...yarım somun bayat ve küflü ekmek...” (S/s.124)

“...süt ile...” (S/s.162)

“...birer fıçı halis süt dana kavurma.” (A/s.170)

“Kavurmalı aş ve köylülerden makbuz karşılığı alınan ekmeklerle karınlarını doyuracaklardı.” (YG/s.174)

“...tahin ve pekmezi, taze ve has ekmekle mideye indiriyordu.” (S/s.219)

Türk mutfağının zenginliği, İhsan Oktay Anar'ın romanlarında da kendini göstermektedir. Temel gıdamız olan ekmekten neredeyse her yemekte kullandığımız soğana, yağa kadar tüm besin türlerinin örneklerine rastlanmaktadır. Yoğurt, peynir, turşu, et, kavurma, bulgur, pirinç, helva, baklava, lokum vb. besin türleri romanlarda yer almaktadır. Aşına olduğumuz besin türlerini romanlarda okumak o büyüdü dünya ile kendi hayatımız arasında bir bağ daha kurmaktadır.

4.2. Besin Elde Etme, Hazırlama

Türk mutfağı; malzeme olarak sebze, et ve tahıldan yapılan yemekler sayesinde oldukça zengindir. Bu malzemelere ulaşma ve üretme bakımından farklılıklar olduğu için yöresel olarak besin elde etmede farklılıklar bulunmaktadır. Doğu Anadolu'da daha çok etli, bulgurlu yemekler yapılırken Ege'de daha çok sebze yemekleri yapılmaktadır. Bu farklılık temel besin maddelerini üretme konusunda ortaya çıkmaktadır. Türk mutfağında pilavlar, çorbalar, sebze yemekleri, hamur işleri yapılış farklılığıyla hazırlanmaktadır. Türk mutfağındaki bu çeşitlilik farklı damaklara hitap etmekle birlikte çok farklı yiyecek çeşidi yönüyle mutfak konusunda yön göstericidir. (Artun, 2015:424)

“...palamut dilimlerini una bulayıp mangalın üzerindeki, kızgın zeytinyağı dolu tencerede kızartarak...” (S/s.62)

“... pilavı... İçine kuşüzümü koy...” (S/s.72)

“Mercimek Çorbası

Tarif:

Nohut, sarı mercimek, don yağı, tuz, baharat, su” (GK/s.103)

“Köfte

Tarif:

Bahar eti, sığır kafa eti, soğan, ekmek, odun köürü” (GK/s.103)

“Piyaz

Tarif:

Kuru fasulye, soğan, pamuk yağı, odun kömürü, sirke vs” (GK/s.104)

“Yoğurt

Tarif:

Süt, su, domuz jelatini, kalsiyum sülfat” (GK/s.104)

“Zerde

Tarif:

Su, nişasta, kırık pirinç, sentetik gülsuyu, şeker, zerdeçal” (GK/s.104)

“Fırın Sütlaç

Su, süt, şeker, kırık pirinç, nişasta” (GK/s.105)

“Salep

Tarif:

Süt, su, domuz jelatini, tarçın, şeker” (GK/s.105-106)

“Kahve

Tarif:

Nohut, kahve” (GK/s.106)

“Çay

Tarif:

Çay sapı, kaçak çay, kesme şeker” (GK/s.106)

“Hazır köfteyi tepsiye yayıp...” (GK/s.124)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarından Galiz Kahraman romanında yemek tariflerinin verildiği bir bölüm bulunmaktadır. Burada geleneksel yemeklerimizin ve içeceklerimizin malzemeleri yazılarak tarifleri verilmiştir. Anar’ın eserlerinde yemek kültürü açısından çok fazla örnek olması toplumda da yemek kültürünün çok önemli olmasıdır.

4.3. Mutfak Araçları

Mutfağımızda araç gereç malzemesi olarak bakır, krom, emaye, cam, ahşap, toprak, deri ürünleri kullanılmaktadır. Geçmiş dönemlerde ulaşımı kolay olan bakır, en çok kullanılan malzemedir. Bu maddeler kullanılarak kazan, güğüm, tencere, tava, sini, tepsi, tas, sahan, kâse, kavanoz, kaşık, bıçak gibi mutfak malzemeleri yapıp kullanılmaktadır. Bunların haricinde su küpleri, içine fazlaca erzak alan kapaklı eşyalar, dibekler, kaşık, bardak, kevgir, sofr a bezleri mutfaklarımızda kullanılmış

ve kullanılmaya devam eden araç gereçlerdir. Türk mutfağında kullanılan malzemelerin çoğunu bakır eşyalar oluşturmaktadır. (Artun,2015:421)

“İşte bu vakitte, yanı başındaki gül ağacı sehpadan çingırağını alıp çingıdattıktan sonra ... hizmetçinin getirdiği gümüş kahvaltı tepsisini alıp...artık istiridye çorbası mıdır, antilop yağında kızarmış yumurta mı, yoksa mahlepli çörek mi...”(YG/s.19)

“Yaptığı iş sadece, umûmhânelerden sipariş edilen yemekleri, kafasının üzerine yerleştirdiği koskoca alüminyum tepsiyle sipariş sahibelerine taşımaktı.” (GK/s.24)

“...porselen kahve fincanı ve zarflar, pirinç ve bakır cezveler, lüleleri ve imameleriyle, kiraz ağacından incecik uzun tütün çubukları, nargile şişeleri...(S/s.29)

“Sinilerde...” (EH/s.39)

“... porselenlerde...”(EH/s.54)

“...bu fincan kalmıştı.” (GK/s.65)

“...kaseler, kadehler ve şerbet takımları!” (S/s.66)

“Maşrapa...” (S/s.68)

“Kazanlara... dev kepçelerle karıştırılırken yeniçeriler börklerinde taşıdıkları kaşıkları çıkarmış, ellerinde taslarla kazanların...” (PKA/s.70)

“... kuru fasulye tenceresini ocağa koydu.” (YG/s.99)

“Dolapta birkaç gün önce yoğrulup elle şekil verildikten sonra geniş bir plastik tepsiye dizilmiş kokuşmuş köfteler, üstü kabuk bağlamış zerde ve sütlaçlar, pis bir tencere içinde sasımış piyaz, kap kap ekşimiş yoğurt, plastik kova içinde üstü küflenmiş mercimek çorbası vardı.” (GK/s.121)

“...ızgaranın kızgın demirlerine...” (GK/s.121)

“...minderler konuldu, nihalelerin üstüne siniler yerleştirildi.” (S/s.130)

“Kazanlarda ...üç ocağı ve bunların üstünde de tuğladan örme kocaman üç bacası vardı.” (S/s.130)

“Ateşi tutuşturup kazanı sacayağın üzerine yerleştirdi... dev kepçeyle bu aşı karıştırmaya başladı.” (A/s.132)

“...mutfakta yemeklerin pişer pişmez hemen kilitli kaplara konulup sofraya getirilmesi alışkanlığı da kentte bu yüzden yayıldı.” (PKA/s.133)

“Üç büyük sinide tam kırk çeşit meze vardı.” (PKA/s.169)

“Rakılar çeşmibülbüllerden billur bardaklara kondu...” (PKA/s.170)

“Bunlardan birinden çıkardığı iki yumurtayı sahandaki yumurtaların üzerine kırdı.” (YG/s.235)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında mutfakta kullandığımız birçok aracın örneği bulunmaktadır. Kaşık, kevgir, kase, bardak, kadeh, tencere, kazan, tepsi, sini, fincan vb. birçok aracı romanlarda bulmak mümkündür. Halk mutfak kültüründeki çeşitlilik Anar’ın romanlarına da yansımıştır.

4.4. Yemek Çeşitleri

İhsan Oktay Anar’ın romanları yemek türleri konusunda da oldukça zengindir. Köfte, pilav, fırında kuzu, midye dolması, uskumru dolması, isticiride çorbası, kızarmış yumurta, piyaz, mahlepli çörek, sütlaç vb. birçok yemek adı romanlarda kullanılmıştır.

“... sofra başında uskumru dolmasın...” (A/s.11)

“...fırında kuzu geliyordu. Eti az buçuk yağlı olan süt danaya da hayır demezdi...fırınlanmış tavuğa bayılırdı.” (S/s.26)

“Paşaoğlu kırmızı şarap soslu deniztarağını tadarken...” (YG/s.30)

“...kavurmadan ve pastırmadan balık yumurtasına ve midye dolmasına kadar...” (S/s.31)

“...çanak midyeli iç pilav koydu.” (S/s.34)

“... duvardaki raflara rakı şarap şişelerini dizmiş, önündeki mermer tezgaha ise piyaz, pastırma, tarama, uskumru dolması gibi mezeleri sıralamıştı.” (YG/s.37)

“...fasulye ve pilavı öğürüp çıkarmaktan kendini alamamıştı.” (GK/s.55)

“... top top tereyağı, kavurma birkaç çömlek bal, iki sepet yumurta...” (EH/s.57)

“...önce çorba, ardından pilav olacaktı.” (S/s.72)

“Ama bu dünyadaki en lezzetli yemek, yağlı kuzu etinden yapılmış büryan kebabıdır! Hele yanında kokulu Âcem pirincinden nefis bir tereyağlı pilav olursa insan yemeye doyamaz!” (S/s.96)

“...imambayıldı istedi.” (A/s.97)

“Köftecilik...” (GK/s.102)

“Çorba, sütlaç ve zerde...” (GK/s.102)

“...nohutla bulgur pilavını mideye...” (YG/s.118)

“... kuzular çevrildi, ayranlar içildi...” (EH/s.121)

“... heybelerden ekmekler, pideler, kavurmalar, gözlemeler, bazlamalar çıkarıldı.” (EH/s.121)

“Kepenleri açılmış mutfak penceresinden buram buram yağlı koyun eti, yağda kızarmış soğan, kuyruk yağı ve sirke kokuları geliyor, avludakilerin iştahını kabartıyordu.” (S/s.130)

“Derken sofralara, sahanlar içinde nohutlu, kestaneli, havuçlu ve yağlı koyun etli Özbek pilavı geldiğinde bile bu yemekten bir lokma olsun yemedi.” (S/s.131)

“Bu arada burnuma, tandırda pişmiş kuzu eti kokusu geldi.” (S/s.133)

“Hamiyet Hanım’ın nişastalı ve yağlı yemekleri, hamur işleri, kızlarının damaklarından çok sanki müstakbel kocalarının zevkine hitap ediyor gibiydi.” (EH/s.143)

“Dediğine bakılırsa hangarda, Bomanti Bira Fabrikası imalatı 40 kasa bira, 30 okka sucuk ve şu anda zeytinyağında kızartılmakta olan 20 kilo patates vardı.” (YG/s.147)

“Mezeler hariç bana tam 45 akçeye mal oldu.” (A/s.164)

“Duygulanıp az önce Abuzer Reis’e hayır dua eden Zeynelâbidin adlı tayfa geçirip elinin tersiyle ağzının yağını sildikten sonra helva için, ‘Amma da azmış ha!’ dedi...” (A/s.172)

“Çapraz Bayram o yırtıcı, o cesur, o çevik dövüş horozunu kestirip tencerede haşlattı ve horozun gücü pehlivana geçsin diye hayvanı İsmail’e yedirdi.” (S/s.193)

“Leziz Urfa yağının kokusunu alan o ağzı düdüklü erketeci elinde bir baklava tesisiyle yanlarına geldi...” (S/s.205)

“Adam, gayet haklı olarak mükellef bir kahvaltı, özellikle sucuklu yumurta istiyordu.” (PKA/s.230)

“Kuşbaşı kıvırcık koyun etinden kırmızı yahni, kaynatılmış buğday... koyun eti külbastısı, patlıcandan yapılan mülebbes dolması, tavşan yahnisi, her bir parçasının arasına defne yaprağı konmuş yılanbalığı külbastısı, çılıbr, soğan suyunda baharatla terbiye edilmiş şiş kebabı, kayısı-erik hoşafı. Kaymaklı kadayıf, kalkan balığı külbastısı, yengem duymasın helvası ve...” (S/s.229-230)

“...biber dolmaları doldurulup sülünler çevrilir, haşlanmış etler kevgirden süzöldüğü sırada patlıcanlar közlenip ciğerler kavrulur, uskumrular buğulanıp hoşaflık meyveler haşlamaktayken kazanlardaki sütlaçlar kaselere dökölür ve köfteler cızbız yapılırdı.” (A/s.231)

Mutfak költürü, beslenmeyi sağılayan yemek, yiyecek, içecek türleri ve bunların hazırlanma, pişirilme, saklanma ve tüketilme sürecini ve böylece kendi başına bir költür oluşturur. (Artun, 2015:415)

Türk mutfağındaki çeşitlilik İhsan Oktay Anar’ın kitaplarında da açıkça görölmektedir. Romanlar mutfak költürü açısından çok fazla örnek barındırmaktadır. Bilgi edinme konusu bakımından da biz okuyuculara yol göstermektedir. Çeşitli mutfak eşyaları olsun çeşitli yemek adları olsun romanlarda kullanıldığı için okuyucu bunlar hakkında fikir sahibi olmuştur.

4.5. İçecek Türleri

Türk mutfağında su, ayran, Türk kahvesi, çay, boza, hoşaf suyu, salep en çok tüketilen içecek türleridir. İhsan Oktay Anar’ın romanlarında yiyecek çeşitleri kadar sık olmamakla birlikte içecek çeşitlerinin de örnekleri bulunmaktadır. Türklerin içeceklerini, içecek ve meşrubatlar ile içkiler diye iki ana gruba ayırarak değerlendirebiliriz. (Artun,2015:427)

“...bardak suyla...” (EH/s.8)

“...çayı kahveyi...(GK/s.11)

“...hem çubuğunu keyifle tütürür hem de kahvesini okkalı içirdi.” (S/s.28)

“...Edremit şarabı...” (S/s.31)

“...acı kahve içelim.” (S/s.210)

“...dört fincan kahveyle geldi.”(S/s.211)

“...diğeri de billûr bir sürahiye kırbadan şarap doldurdu.” (S/s.225)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında içecek çeşitlerimizden en çok kahveyi saptadık. Bununla birlikte şarap ve çay da örnekler arasında yer almaktadır. Örneklere baktığımızda kahve ve çay halk arasında en çok tüketilen içecek türleridir. Bu örneklerin metinlerde de yer alması romanları mutfak költürü bakımından zenginleştirmiştir.

5. HALK ZANAATLARI

5.1.Oymacılık

Oymacılık geleneksel meslekler içerisinde yer alan bir meslektir. Amat romanında bir yerde oymacılık mesleğine rastladık. Mobilya parçaları bir tahta tokmak ve bıçak yardımıyla oyularak çeşitli motifler verilir. Tahtadan bebekler, arabalar, sapanlar vb. oyuncaklar yapılır. (Artun,2015:290)

“Bir oymacılık şaheseri olan kış arması altın yaldızla kaplanmıştı.” (A /s.220)

6. GİYİM-KUŞAM-SÜS

Giyim kültürü giysilerden, aksesuarlardan oluşmakta ve coğrafi şartlara, yaşam tarzına, ekonomik duruma ve toplumsal statüye göre değişmektedir. Bu sebeple bir toplumun giyim kültürü o toplumla ilgili bize birçok bilgi vermektedir. Zamanla değişen toplum kültürü giyim-kuşam kültüründe de yıllar içerisinde değişiklik oluşturmuştur. Kırsal alanda bağda bahçede, tarlada çalışmaya elverişli daha geleneksel kıyafetler kullanılırken şehirlerde daha modern kıyafetler kullanılmaktadır. Anadolu’da giyim kuşam kültürü birkaç farklı şekilde görülmektedir. Bunlar köy gibi kırsal alanlarda giyilen geleneksel giysiler, şehirde giyilen modern giysiler, düğün törenlerinde giyilen giysiler; erkek giysileri, kadın giysileri, çocuk giysileri şeklinde örneklendirilebilir.

Anadolu’da giysilere yüklenen inanç boyutu da vardır. Giysilerde renk seçimi, başörtüsünün yere atılıp ağıt söylenmesi, ölen birinin kıyafetlerinin bir parçasının alınarak ağıt söylenmesi giysilere yüklenen inançlardır. (Artun,2015:437)

6.1.Kadın Giyim

Geleneksel kadın kıyafetlerimizde başlıklar, başörtüsü, yelek, gömlek, etek, şalvar, dizlik, çorap, çizme, kemer gibi parçalar bulunur ve günümüzde kırsal kesimde yaşayan yaşlı kadınlarımız kullanmaktadır. Kent yaşamında ise modern kıyafet kullanımı yaygındır.

“...siyah kadife şeritli ve beyaz devekuşu tüyüyle bezenmiş hasır şapkası, dik yakalı ipek bluzu ve kısa, bolero ceketle...” (YG/s.29)

“Ardından şoförün yanında oturan asistan dışarı fırlayıp hocasına kapıyı açtı ve tilki kürküyle, elli yaşlarında, makyajı az buçuk ifrâda kaçmış profesör hanım otomobilden indi.” (GK/s.36)

“günün birinde ferâceli...” (S/s.45-46)

“...tür ipek kumaşın satıldığı kumaşçılar çarşısında...ipekten, taftadan yahut kadifeden renkli ferâceler ve yanlarında çocuklarıyla, birer haremağasının nezâreti altından dükkan dükkan dolaşıyorlardı.” (S/s.66)

“... oraya gelen ferâceli ve yaşmaklı kadınlar ise bu yarı çıplak edepsizleri görür görmez ‘Üstüme iyilik sağlık!’ diyerek başlarını çevirmekteydiler.” (S/s.94-95)

“Bir başkası ise bembeyaz bir tülbentle yarasını sardı.” (S/s.123)

“ipek çoraplarını, jartiyerlerini, eteklerini ve bluzlerini giyip ayna karşısına geçerler, makyaj altı kremlerini sürüp pudrayla matlaştırır, alıklar ve fondötenlerden sonra far ile göz kapaklarına gölge verip rimel ve kalem çekerlerdi.” (EH/s.146)

“... ve onlara, bulundukları izbeye hiç de uymayan ipek elbiseler giydirilmişti.” (PKA/s.162)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında hem geleneksel hem de modern kadın giyimi üzerine örnekler bulunmaktadır. Romanlarda kıyafet çeşitlerinin yanında bu kıyafetlerin hangi maddeden yapıldığı bilgisine de (ipek, kadife...) rastlanmaktadır.

6.2. Erkek Giyim

Geleneksel erkek giyiminde başlık, poşi, cepken, gömlek, işlik, keçe külah, kuşak, şalvar, yemeni, yün çorap, aba gibi parçalar bulunur. İhsan Oktay Anar’ın romanlarında erkek giyim örneklerine, kadın giyim örneklerine nazaran daha çok rastlanmaktadır.

“Adamın topuklarına bastığı yüksek ökçeli ve sivri burunlu pabuçlarını, beyaz ve temiz çamaşırlarını çıkarıp çizgili mavi pijamasını getirirler...” (EH/s.8)

“...dizlerine kadar inen kara bir cübbe giymişti.” (EH/s.9)

“Gecenin o saatinde hâlâ, ipek gömleği, kruvaze yeleği, siyah redingotu üzerindeydi.” (YG/s.9)

“Redingotunun mendil cebinden kibritini çıkarıp çaktığında...” (YG/s.10)

“Başında gecelik takkesi, üstünde entari, ayaklarında ise terlik vardı.” (A/s.12)

“Saçı sakalına karışmış bu ince uzun adamın sırtında kapkara, yırtık pırtık bir aba vardı.” (A/s.12)

“...kalın keçe abasına sarıldı.” (S/s.12)

“Başında Mevlevi külahı ve üstünde etekleri...” (S/s.13)

“...sivri burunlu ayakkabı...” (GK/s.15)

“...bir takım elbise, afisi tam olsun diye bir de hasır şapka almıştı.” (GK/s.18)

“...gecelik entarisi, başında takke....” (PKA/s.18)

“Aksi gibi bir de siyah elbiseler giymiş...siyah eldiven bile takmıştı.” (EH/s.19)

“...sıvanmış çizgili pijama olduğu halde...” (GK/s.21)

“Üzerindeki beyaz gömlekte birkaç kırmızı leke belirdi.” (S/s.21)

“Nitekim kasketini çıkarınca...” (GK/s.22)

“İşin kötüsü belindeki kuşağa bir gaddâre ile kasap masadını çaprazvari sıkıştırmıştı.” (GK/s.25)

“...sadece bit tek yamalı gömlek ve bir tek de diz çakşırı alınmış olmasıydı.” (S/s.25)

“...kızıl bir cüppe, kara bir mintan, kızıl bir çift çizme ve kara bir çakşır giymiş, beline kızıl bir kuşak ve kızıl Cezayir fesine de kara destar sarmış kızıl dudaklı ve cüzâmlılar gibi bembeyaz suratlı bir şahıs, yani Kaptan Efendimiz oturmaktaydı. (A/s.26)

“... Ermenilere mahsus kara bir üstlük ve kalpak giymişti.” (S/s.32)

“...paltosu yoktu.” (GK/s.33)

“Hepsi bembeyaz ipek gömlekler giymiş, bellerine lâhurî şallar sarmışlardı. Arkalarında pembe, eflatun, turuncu cânfes camadanlar, altlarında ipek şalvarları vardı. Pabuçları gıcır gıcır ve kıpkırmızıydı. Kulaklarında kızıl altundan küpeler, parmaklarında ise akik, yakut ve firûzeli yüzükler... (S/s.36)

“Kendisine bir Trablus şalı, sırmalı bir camadan, perişanî kavuk ve cübbe beğendi.” (KH/s.38)

“...eprimiş silindir şapka altına, cebinden alengirli altın köstek sarkan bir cepken giymiş, çorapsız ayaklarına da topuklarına basılmış iki renkli kundura geçirmişlerdi.” (GK/s.40)

“... kunduralarını pabuçlukta çıkardıktan sonra içeri girdiler...” (S/S.52)

“Adamın kırmızı ve uzun bir cüppesi ve enli, tepeye doğru daralan bir de kavuğu vardı.” (S/s.64)

“Hüseyin Efendi, sırtında kadifeden pahalı bir cüppe, başında da bir ağabanî sarık olduğu...” (S/s.67)

“... Kasaba terzisine ısmarladığı fiyakalı ceket ve süvari pantolonunu giyip körüklü çizmelerini ayaklarına geçiriyor, başına puşisini sarıp beline fişekliğini bağlıyor...” (EH/s.68)

“Bununla birlikte adamlara kürkler, postlar, kepenekler ve keçe çizmeler dağıtılarak gönülsüzlükleri giderilmeye çalışıldı.” (PKA/s.70)

“İpek elbise giymeyi seven İbrahim Bey, sıçrayan kan leke yapmasın diye öküz derisinden bir önlük giyerdi.” (A/s.78)

“Baldırı gösterecek şekilde, dizlere kadar inen mor çakşır. Belde Cezayir şalı ve üstünde kalın bir kemer. Kemere sıkıştırılan bir çift dolu piştov. Üstüne dantelalı bembeyaz bir Frenk gömleği. Yakada papyon. Sirta vurulmuş simli bir camadan. Kafaya bir bareta.(KH/s.79)

“...fesi kalıplı, franklı Frenk gömlekli, papyonlu ve rugan iskarpinli baba ile sırtında sadece bir çuval olan sözde oğluna bakıyordu.” (YG/s.83)

“Ne var ki üzerinde sadece bir entari olan Eflatun, terk etmemesi gerektiğine inandığı odadan, sırf nezâket gereği dışarı çıkmakta bir sakınca görmedi.” (S/s.83)

“Seccadesinin üzerinde ibadet etmekte olan başı namaz takkeli e sahibi onu yakalamıştı! (GK/s.88)

“Eflatun bakışları işte bu sırada, mağrur mağrur bakan bir çift sürmeli gözle birleşti. (S/s.88-89)

“Serâser astarlı samur kürkünün uzun yenleri, koltuk yırtmaçlarından geriye atılmıştı.” (S/s.89)

“...çizmeler giymişti...Horasanî kavuğu, şahâdet parmağına geçirdiği ceviz büyüklüğündeki zümrüt yüzüğü ve sağ elindeki sapı akik işlemeli örme kamçısı...” (S/s.89)

“Kara sarığı ve kızıl cübbesiyle yarasa misali biri olan bu kişi, odadaki mavi dumandan hiç etkilenmemişe benziyordu.” (PKA/s.102)

“Gerçi kafasında bir melon şapka ...” (GK/s.113)

“Dayı’nın beyaz çizgili lacivert takım elbisesi ise zaten üzerindeydi.” (GK/s.115)

“Ama kendisine seslenenler, başlarında Tunus fesleri...”(S/s.117)

“Sarığın üzerine fötr şapka giymiş sıska şahıs bunları söyledikten sonra cübbesinin eteğini aralayıp yeşil kuşağına soktuğu paslı testereyi de göstermişti.” (GK/s.120)

“Siyah hırkası yırtık pırtık, çarıkları ise delik deşikti.” (S/s.124)

“Derviş hırkasını sıyırp sırtını herkese gösterdi.” (S/s.132)

“Bunu bekleyen Efendimiz o soğukta, pazularını gösterecek şekilde kollarını sıvadığı bir yün gömlek giymiş, sol bileğine meşin bileklik, beline ise koskoca parlak tokalı kalın bir kemer takmıştı.” (GK/s.140)

“Üstünde o kumaşı artık iyice eprimiş, ama ütülü ve düzgün siyah takım elbise, meşin gibi parlayan kravatı, yakaları hasarlı ama tertemiz ve bembeyaz gömleği vardı.” (GK/s.140)

“Artık şeyh olduğu için başındaki sikkesine destâr sarmak zorunda kalmış...” (S/s.140)

“... Frenk yapımı bir sarkaçlı saatti. Başındaki sikke, hepsi çift olmak üzere, üzerine giydiği iki hırka, iki elifi çakşır, bir kemer ve iki tennure yanı sıra...” (S/s.141)

“Elinde gümüş topuzlu bastonu, parlak iskarpinleri, ütülü redingotu ve düzgün fesiyle onu görenler, ‘Üzeyir Bey’in ruhu da esvapları kadar temiz.’ ... diyorlardı” (KH/s.141)

“Fakat kızları, salta maymunu gibi, Frenk gömlekli, kısa ceketli, hırpanî, yeni moda erkekleri beğeniyordu.” (EH/s.144)

“... altında kara bir şalvar, ayaklarında ise takunyeler olan bu efe görünüşlü adamı süzüp, derinden bir iç geçirirler ve pembe hülyalara garkolurlardı.” (EH/s.150)

“Ayaklarında sahici ayakkabı şekli veren kalıplarda preslenmiş, siyah kauçuk pabuçlar vardı.” (GK/s.151)

“Çünkü kopyacı olduğundan, kendisine Hristiyan Diyor’un tasarladığı trençkot’un aynısını diktirmiş, hatta üşenmeyip markasını bile kopya etmiş, daha sonra çoğaltarak Mahmutpaşa’da satmıştı.” (GK/s.151)

“Devetüyü kumaştan palto ise neredeyse bitti bitecekti. Muhtar, bir san’atçıya yarsşır bir şekilde kaşmir bir ceket ile ona uygun ekoseli bir pantolon diktirerek asi kimliğini burgulamak istiyordu.” (GK/s.158)

“Ebrehe üzerindeki paçavraları çıkaran Bünyamin’e, ipek bir gömleği, otuz filurilik bir Acem şalını ve sırma işlemeli bir kaftanı kendi elleriyle giydirdikten sonra onu bir odaya götürdü.” (PKA/s.160)

“Onca alengir yetmiyormuş gibi, ceketinin göğüs cebine kırmızı sunî ipek bir mendil sıkıştırıp bembeyaz çoraplarının üzerine, sivri burun ve yumurta topuk bir çift gıcır gıcır kundura çekmişti.” (EH/s.166)

“Takunyelerinden gelen taka tuka sesleri...” (S/s.167)

“Derken kehribar sarısı gömleğini, vişneçürüğü rengindeki kemha çakşırını kuşandı. Beline lâhûrî kuşak doladıktan sonra başına, âbânî destâr sarılı külâhını taktı. Gıcır gıcır kırmızı pabuçlarını ayağına geçirdi ve son olarak da serâser kumaştan afili kaftanını sırtına aldı.” (S/s.169)

“Çizmelerini çıkardıktan sonra sedire uzandı ve Süleyman’a sandalyeye oturmasını söyledi.” (A/s.189)

“Ayakları ve bilekleri de sırımlarla sıkıca bağlandıktan sonra, kara giysililer o kasvetli ilahilerini daha bir pes perdeden terennüm etmeye başladılar.” (PKAs.195)

“...mandırayı çırağına bırakarak hasır şapkasını başına geçirip hafifçe sağa yatırır, diğer münevverlerle buluştuğu kiraathaneye doğru yola koyulurdu.” (YG/s.207)

“Bu kişi sırtında serâser bir kaftan, altında kırmızı çakşır olan efendice biriydi. Başındaki külâha abanı destâr sarmıştı.” (S/s.210)

“Başlarındaki sikke ve üstlerinde kara hırkalarıyla şâyân-ı hürmet nur yüzlü iki muhterem derviş ile Dâvut kapı önünde bekliyordu.” (S/s.210)

“Denizcilerin küpelerini çalmak kolaydı. Ama bir haftalık bir yolculuktan sonra iyice zayıflayan denizcilerin incelmış parmaklarından altın yüzüklerini almak da kolaydı.” (A/s.211)

“Bu adamlar ellerine kauçuk eldivenler geçirdikten sonra, polislerin çevirdiği boş bahçede az önce İdris Amil’in yestehlediği helâya girdiler.” (YG//s.213)

“Az sonra kapı açıldı ve koyun kürkü giymiş, ihtiyar ama dinç bir adam kapıda zuhur etti.” (S/s.219)

“Gürültüye sinirleneni süveterli ve ayağında, kalıpta şık birer iskarpin gibi siyah kauçuktan dökülmüş ise de kösele kadar sağlam olmadığından yer yer yırtılmış pabuçlar olduğu halde...” (YG/s. 228)

“Kırbaç indiği anda sıçrayan kan, onun bunun güzelim cüppelerini, kaftanlarını ve abalarını berbat etti.” (S/s.234)

“Başında lâhûrî destâr sarılı külâhı, sırtında mavi ipekliden kaftanı ile epeyce saygın bir görünüşe sahip olan Alessandro...” (S/s.250)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında erkek giyimi konusunda çok fazla örnek saptadık. Pabuç, pijama, pijama takkesi, cübbe, yelek, aba, külâh gibi geleneksel kıyafetlerin yanında; takım elbise, şapka, rügan iskarpin, Frenk gömleği, trençkot, palto gibi modern kıyafetler de yer almaktadır. Erkek

kıyafet örneklerinin kadın kıyafet örneklerinden fazla olmasının sebebi romanlardaki karakterlerin cinsiyet bakımında çoğunluğunun erkek olmasından kaynaklanmaktadır.

6.3. Çocuk Giyim

Çocuk giyimi konusunda İhsan Oktay Anar'ın romanlarında çok fazla örnek bulamadık. Sadece Galiz Kahraman romanında bebeklik döneminde kullanılan zıbın örneğine rastladık.

“Daha üçüncü gün, zıbınına sığmamaya başlamıştı.” (GK/s.63)

6.4. Mesleki Giyim

Mesleki giyim konusunda dört kitapta örneklere rastladık. Romanlarda geçen polis, asker ve memur kıyafetleri mesleki giyim konusunda romanlara zenginlik katmaktadır.

“Sarı pabuçlarını...” (Mehteran kıyafeti) (S/s.16)

“Kapı önüne geldiklerinde onları mavi üniformalı, kızıl fesli jandarmalar durdurdu.” (YG/s.103)

“...beyaz ceketleri ve yeşil pantolonlarıyla 25-30 kadar polis doluverdi.” (YG/s.212)

“...devlet memurlarının setre, pantolon, istanbulin ve kaput giymeye başladıkları sıralarda Calûd, ardı arkası kesilmeyen...” (KH/s.90)

Mesleki giyim örneklerine S, YG ve KH romanlarında rastladık.

7. HALK BİLGİSİ

7.1. Halk Hekimliği

Halk hekimliği insanlık var olduğundan beri, doğada bulunan otlardan, birtakım büyüsel öğelerden faydalanan uygulamadır. Halk hekimliğinde bilgiler gözlem ve deneme yoluyla elde edilmiş ve nesilden nesile aktarılmıştır. Günümüzde gelişmiş modern tıp yöntemlerine rağmen önceki kuşaklarda aktarılan halk hekimliği bilgileri de kullanılmaktadır. Bunlara vücuttaki ağrılar için bardak çekme, yeni doğan bebeği tuzlama, güneş çarpmasına sarımsaklı yoğurt yedirilmesi, rahatsızlanıp başı ağrılaşan insana nazar değdiğini düşünüp kurşun döktürülmesi gibi örnekler verilebilir.

Halk hekimliğinde koca karı ilaçları olarak bilinen ilaçlar tıbbın gelişmesiyle uygulanmaz olmuş fakat yine de bu ilaçların faydalarını unutmayanlar tarafından kuşaktan kuşağa aktarılmaya devam etmektedir.(Artun,2015:251)

“...sinâmekî şurubu...” (YG/s.9)

“... kulak çınlamasından kanlı basura, göbek düşmesinden sarı ve kara hummaya kadar... Avram Efendi adında bir doktor vardı.” (A/s.11)

“...havlu sallayarak ferahlatmakta diğeri elinde nane ruhu damlatılmış bir bardak su ile hazır beklemekte...” (YG/s.13)

“Çünkü üç yaşına kadar afyon ruhuyla sızdırılan bu zavallı yavrucakta uykusuzluk illeti vardı ve yıllardır gözüne uyku girmiş değildi.” (PKA/s.22)

“...porfiriya hastalığından mustarip olması, değil günışığının, lambaların bile adamın cildinde esrareniz bir şekilde derin yaralar açmasıydı. ...hatta ellerini ışıktan korumak için siyah eldiven bile takmıştı.” (EH/s.22)

“Bu nedenle okulun hekimi ona kan yapıcı gıdalar, yani dalak, kuru üzüm, pekmez, hatta kırmızı şarap tavsiye etti.” (EH/s.23)

“Kırılan kaval kemiği yeni yeni kaynamaya başladığında arkadaşları ona içkiye devam ederse sakat kalacağını söylediler.” (PKA/s.23)

“Eli kesip biçerek kasları, bağları, damarları ve kemikleri mum ışığında bir kâğıda özenle çizdi.” (PKA/s.27)

“...cereyanda kalmamasını...” (A/s.45)

“Kahvehanedekiler, zangır zangır titreyenlere su içirdi, dizlerinin bağı çözülenler taburelere oturtuldu, yüzü çarpılanlara nane ruhu koklatıldı.” (PKA/s.50)

“Hekim derin bir soluk alıp, “Hortlak falan değil, nabızı atıyor. Zavallıyı diri diri gömmüşler” dediğinde indi.” (PKA/s.51)

“Duvarlardaki raflarda, kan tutanlar için oğulotu, şeytanterisi ve binbirdelik otundan mamul merhemler ve haplar; küplemeye ve kalp teklemesine karşı çıfitotu, tavşandudağı ve güveyfenerinden yapılma macunlar ve fitiller; egzama ve frengi için dulaptalotu, farekulağı ve çayırmelikesinden damıtılan iksirler ve gargaralarla dolu cam kavanozlar bulunuyordu.” (A/s.78- 79)

“...Lokman Hekim’in...” (S/s.96)

“Halep çıbanı, dolama, şirpençe, siğil, temriye, yenirce, itdirseği, isilik, hıyarcık, arpacık, incitmebeni, ceriha, bıcılğan ve akarcalar yapıp dilenmeye çıktığı ilk gün, Bağdat’ta bir günde verilen sadakanın onda dokuzunu topladı.” (PKA/s.96)

“... sirkeli bezlerle biçarenin ateşini düşürmeye çalıştıysa da başaramadı.” (EH/s.102)

“Yıkanıp yunma günü arefesinde çocuklara içirilen kurt düşürücü şurupların etkileri görülmeye başlandığında, kazanlardaki su çoktan ısınmış olurdu.” (PKA/s.110)

“Gelen hekimler ve otacılar, onun bedenindeki hararetin ancak ve ancak Ölüm adlı soğuk bir rüzgâr tarafından düşürüleceğini söylüyorlardı.” (EH/s. 111)

“Boğulmak üzere olan Büyük Efendi’nin arkasına geçerek kollarıyla karnını çepeçevre kavrayıp göğüs kafesine ani bir basınç uyguladı. Bu basıncın etkisiyle ciğerlerde sıkışan hava çıkarken, nefes borusunu tıkayan haram lokma da adamın ağzından fırlayıverdi.” (PKAs.121)

“Koklatılan nane ruhunun etkisiyle kendine gelen Büyük Efendi, hayatını kurtaran delikanlıyı tepeden tırnağa süzdükten sonra,

- “Sen cerrah değilsin” dedi, “Bunu nereden öğrendin ve niçin öğrendin?”
- ...
- “Amacım seni kurtarmak değildi. Sadece bu yöntemin etkili olup olmayacağını görmek istedim.” (PKA/s.121)

Bu son alıntıda olduğu gibi halk hekimliği gözlemle ve deneme yoluyla bilgi haline getirilip yayılan geleneksel kültürümüzün bir parçasıdır.

“Biri sıcak su ve temiz bir bezle yüzündeki kan izlerini temizlerken diğeri kaşı üzerindeki yaraya kantaron merhemi sürdü.” (S/s.123)

“...bu perişan delikanlıyı görünce İbrahim Dede, canlara seslenip kantaron yağı ve sargı bezi istemişti. Yaralarını tımar ettikten ve zavallıya ayıüzümü şerbeti içirdikten sonra hayırlı bir misafir olarak bellediği delikanlıyı kendi hücreğine götürüp burada farekulağı tütsüsü yaptırmıştı.” (S/s.142)

“Ünlü hekim İbn-i Sina’nın bir usulünü uygulamak istiyordu. Bunun için kum saatini ters çevirdikten sonra, Süleyman’ın bileğini kavrayıp nabzını buldu. Süleyman’a ‘Erkek,’ dedi ve küçük kum saati boşalttıktan sonra nabzının 50 olduğunu fark etti. ‘Kadın,’ dediğinde ise nabız dakikada 60 kez atmaya başlamıştı.” (A/s.176)

İhsan Oktay Anar'ın romanlarında çok sayıda halk hekimliği konusunda örneğe rastladık. Halk hekimliği konusunda birçok konuda –tarifler, yöntemler, ilaçlar- örnek sunmaktadır. Gerçek hayatta rastladığımız bu tarifler romanların gerçeklikle ilişkisini göstermektedir.

7.2. Halk Hukuku

Bir yerde herhangi bir sorun yaşandığında devletin mahkemelerine gitmek yerine halk arasında belli kurallara göre o sorunu çözmeye halk hukuku denilmektedir. Kişilerin topluluk olarak yaşayabilmesi için bazı kuralların olması gerekmektedir. Bu kurallar zamanla halk hukuku dediğimiz oluşumu meydana getirmiştir. Her milletin kendi örf ve âdetlerine göre belli kuralları vardır. İşlenen suça göre toplumlarca belirlenen cezalar kesilmiştir.

Halk hukukunun uygulamalarına örnek olarak köylerdeki türlü kavgaların mahkemeye gitmeden çözüme yöntemleri; tarlaları sınır olan komşular arasındaki sınır kavgalarının çözülmesi, hayvanlardan kaynaklanan problemlerin çözülmesi örnek verilebilir.(Artun,2015:273)

“Çünkü debbâbenin kendilerine ait olduğunu Galata kadısı huzurunda ve şahitler nezdinde ispatlamaları gerekiyordu.” (KH/s.27)

“...dayak ve ölüm cezalarının infazından mesul bir cellat vardı.” (A/s.50)

“Efendilerinden kaçan köleler... demir sandalyelere oturtulmuş ve bu sandalyelerin altlarında ateş yakılmıştı.” (A/s.53)

“Zina yapanlar, başkalarını hor görüp büyüklük taslayan kibirliler, savaşta ve kavgalarda firar edenler burada tokmaklarla dizleri ve eklemleri kırıldıktan sonra dev tekerleklerle geçiriliyorlardı.” (A/s.54)

“Şu zındığı falakaya yatırın. Sonra da alıp kavasbaşına götürün. Derhal Baba Cafer Zındanı'na atsınlar. Şeriata göre artık kan parası şarttır. Ya ödeyecek ya da İslam şeriatına göre katledilecektir.” (S/s.56)

Yanlarında merdiven ve ellerinde ucu çengelli uzun sırıklarla onun bunun canını yakmak için Konstantiniye'nin karanlık sokaklarında dolaşan hırsızlar, harama uçkur çözen zamparalar ve zâniyeler, onca masumun kanını sebil eden katiller, subaşı ve adamları tarafından yakalanır yakalanmaz derhal kadı ya da naip huzuruna çıkarılırlar, kısmetleri olan ceza İslam şeriatına göre takdir edildikten sonra ise defterleri dürülüp apar topar Baba Cafer Zındanı'na tıkılırlardı.” (S/.56-57)

“Bir yandan da ‘Yüzünü erkek yüzü görmemiş, eline erkek eli değmemiş kızım Dilârâ’nın kıçını gördün. Seni sağ korsam sağda solda anlatır, namusumu iki paralık edersin! Bu yüzden şeriaten katlin vaciptir! Oh olsun!’ diye bağıırıyordu.” (GK/s.100)

“Birinciler silahlı ve cesur olduklarından siyahi cinayetlerini uluorta işlerken borcunu duayla ödeyip bedduayla alan daha korkak ikinciler, ancak yirmisi otuzu cem olunca yani imece usulü el ele tutuşan nikâhsız bir çifti sokak ortasında linç edebiliyorlardı.” (YG/s.136)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında eskinin hukuk sistemindeki kadılık sisteminden hem de halk arasında, toplumun içinde belirlenen kuralların örnekleri bulunmaktadır. Halk hukukundaki cezalar toplumsal baskı, dışlanma gibi cezalardan oluşmaktadır. Halk hukukunda cezalandırma biçimleri; kızma, uyarma, ayıplama, toplumsal uzaklaşma, para ödetmek vs. şeklinde olur.(Artun, 2015:274)

8. HALK İNANÇLARI

8.1. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar

Halk inanişında cansız varlıklara anlam yükleme, onları pozitif ya da negatif enerjileri sebebiyle uğurlu ya da uğursuz olarak tanımlama yaygındır. Birçok nesnede kötü ruhların, cinlerin olduğuna inanma; merdivenin altından geçince uğursuzluk geleceğine inanma, ekmeğin kutsal kabul edilmesi ve yerdeki ekmeğin hemen öpölüp yüksek bir yere kaldırılması, ekmeğin üstüne yemin etme yaygın inanişlar içerisinde dir.

“O güne kadar cin, hayalet gibi yaratıkları görmesi bir türlü kısmet olmayan hekim, ilim tutkusunun yol açtığı bir merakla kayıkçıya...” (A/s.12)

“Ama yatırırlarından kalkan evliyâlar, lahitlerini terk eden lanetli ölüler ve nâmübârek yaratıklar hakkındaki efsane ve söylentilerin hakikatin ta kendisi olabileceğini aklına bile getiremeyen ihtiyar bekçi, cinlerin fısıltısını dinlemek yerine kalın keçe abasına sarıldı.” (S/s.12)

“Hayalet tam karşısındaydı!” (S/s.13)

“Bundan dolayı haremağalarına Padişah Hazretleri’nin efsun ve buhurdanlarla hayalet tehlikesinin bertaraf etmelerini ferman buyurduğu söylentisi de ağızdan ağıza dolaşmıştı bir zamanlar.” (S/s.15)

“....ateşten yaratılan cinlerin er geç çarpacağını anlatırdı.(EH/s.22)

“Kısacası yağmuru, fırtınası, şimşegi, uğultusu, gök gürültüsüyle tabiatın bütün kuvvetleri, sanki elbirliği etmişlercesine, karanlıktan ucubeler ve umacılar yontan düşgücünün mayasının kolayca tutabileceği, gam, kasvet, hafakan ve dehşet dolu kapkara, yapışkan biri sisi her yana üflüyorlardı. O esnada yataklarında olan talebelerin aklına, dededen nineden dinlenen hortlaklı, cinli perili hikâyeler

geliyor; her ne kadar battaniyeye iyice sarsalar da, bu hayaletlerden biri maazallah ayaklarına dokunacak diye biçarelerin ödü kopuyordu.” (EH/s.30)

“Ey merhametli ve hayırsever çelebi! Şişende böyle sadık bir cin olduktan sonra sana karada ve denizde ölüm yok.” (KH/s.30-31)

“Cin artık bir kez çarptı Abuzer Beşe’yi. Avrat olmasının eli kulağındadır.” (KH/s.31)

“Şarap dağıtıp sakilik yapan o fettan ve fındırdek muğbeçelerin asıl günahı, galiba ateşe tapmak değil, belki de meyhane müşterilerini aşk ateşiyle yakmaktır.” (S/s.32)

“İşte bu sokakta hayaletle burun buruna gelip ödleri patlamak suretiyle yatalak olanların, dili tutulanların ya da en azından saçları bembeyaz kesilenlerin sayısı on ikiyi geçmiş bulunuyor.” (S/s.38)

“Amat’ın mübarek bir gemi olduğunu...”(A/s.48)

“Elleri dizlerinde, çömelip tefekküre dalan bu dev putun çevresinde sayısız mum yakılmıştı.”(EH/s.72)

“Davut ve Hüseyin Efendi bu gidişata göre cinler alemine göçmesine ramak kalan Eflatun’u getirdiklerinde, Kalın Musa adamakıllı öfkelenmişti.” (S/s.80)

“Kalın Musa,’ Cinlere karışmış bu...” (S/s.81)

“Çünkü bir evliya mucizesi, bir cin ya da hayal gören; yahut gök kubbenin değil de aslında dünyanın döndüğünü hayatında ilk kez anlayan insanların çoğunda olduğu gibi onun da gerçeklik duygusu adamakıllı zedelemişti.” (KH/s.81)

“... servetini satıp savıp fakir fukaraya dağıtacağına yemin billah ederek kitaba el basardı.” (EH/s.86)

“...Cüceleri, büyücülerini, devleri anlatınız, artık inanırım.” (YG/s.94)

“perili ev...”(YG/s.111)

“Ama bu, Lât, Uzzâ ve Menât nâm putlara tapmakla meşgul olduğu için, neûzübillâh, Allahû Teâlâ’dan bile korkmayan Yarma İskender’in hiç hoşuna gitmeyecekti.” (GK/s.122)

“...Hayalet avcısı ‘İşte bu şişeye hayalet şişesi derler...”(S/s.151)

Halk inanışlarından cansız varlıklarla ilgili olanlar bakımından kültürümüz oldukça zengindir. Periler, cinler, hayalet gibi varlıklarla ilgili birçok örneğe yer verilmişti. İhsan Oktay Anar’ın romanları da bu zenginlikten faydalananak gerçek dünya ile köprü kurmuştur.

8.2. Uğur

Uğur bir varlığın özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı, kısacası olumlu olan yanlarıdır.. İnsanların tüm davranışları uğurlu ve uğursuz diye kümelenmiştir. Uğurlu olanı istemek, uğursuz olandan korkup kaçınmak inancımızın bir parçasıdır. (Artun,2015:357)

“...uğursuz gıcirtıyı işte tam bu sırada işitti.” (S/s.12)

“Salı günü yelken açmak uğursuzluk getirir derler.” (A/s.20)

“Hani şu uğursuz makam...” (S/s.38)

“....evin hayırlı, uğurlu, bereketli olması için hayvan kurban edildi.” (S/s.48)

“Öncü birliği atlarının üzerinde uyurken son neferine kadar donmuştu. Yeniçeriler bunu uğursuzluk telakki edip paşaya isyan bayrağını çektiler.” (PKA/s.71)

“Ama dış, o eline alır almaz ufalanıverdi. Vardapet bunu uğur telakki edip çıra ışığı altında birtakım hesaplar yaptı.” (PKA/s.75)

“Bu düşman çatlatacak ne büyük kısmettir ki Efendemiz’in artis kataloğundaki resmi, bir rejisör tarafından görülüp teşhis ve takdir edilmiş, yüzündeki nur ve uğurdan olsa gerek, kendisine filmde mühim bir rol munasip görülmüştü.” (GK/s.135)

“Bu da yetmeyince, sokaklarda ve damlarda gece bütün kara kedileri telef ettiler. Barbuta gelen tüccarlar servetlerini ikiye üçe katlayıp güle oynaya kasabadan ayrılmaya başlayınca, Girdbad’ta on üç kişinin bir araya gelmesini yasakladılar.” (PKA/s.157)

“Çoğu uğurlarına, bazıları ise zarlarındaki cıvaya güveniyorlardı.” (PKA/s.164)

“Bazısı ise eli uğurludur diye yanlarında getirdiği altı parmaklı arkadaşına zar attırıyordu.” (PKA/s.165)

“Gemiye uğursuzluk getirecek!” (A/s.173)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında uğur ve uğursuzluk kavramları örneklerine ve uğursuzluk getirecek herhangi bir şeyden sakınma örneklerine rastladık. Uğurlu olanı istemek, uğursuz olandan kaçınmak veya onlardan gelecek olumsuzluklardan kaçmak istenir. (Artun,2015:357)

8.3. Büyü

Büyü, tabiat kanunlarına karşı çıkmak isteyen kişilerce yapılan gizli işlemlerdir. Büyüler yapılış amaçlarına göre iyi büyüler ve kötü büyüler olmak üzere ayrılmaktadır.. Bu konunun halk kültüründe çok fazla örneği bulunmaktadır. Hastalıktan kurtulmak, kismet açmak- kapamak, çocuk sahibi olmak, nazardan korunmak, ara bozmak, düşmanlık için büyüye başvurulur.

İlkel insanın görüş ve düşüncesine göre, kimi unsurların ve varlıkların ötekilerden farklı durumda bulunmaları, onların doğaüstü bir kudret ve kuvvetle yüklü olmalarından ileri gelmektedir... Bu kudretle her zaman karşılaşmakla birlikte, daha çok belli insanlarda, hayvanlarda, özellikle büyücü ve sanatkârlarda kendini göstermektedir. (Örnek, 21-22)

“Ayrıca beni ‘çelebi’ diye çağıracaksınız. Yoksa bir dilek dilerim ve şişedeki cin istediğim adamı çarpar deyip acıdan çok şaşkınlıktan dolayı yerde kıvranan Abuzer’i gösterdi.” (KH/s. 30)

“Göklerden inen bir rahmet sonucu, Hazreti Peygamber’in doğumu ile artık hiçbir sihir tutmaz olmuştu fakat ondan önceki sihirlerin tesirleri sürmekteydi.” (EH/s.41)

“Altına, paraya, pula, afyon ve burun otu kutucuklarına, tespihlere, tütün çubuklarına yönelik hevesi bitmiş, sıra fildişi taraklara, kiblenumalara ve muskalara gelmişti.” (PKA/s.42)

“Altmış altı yaşındaki erinin belini bağlayan büyüün esrarını çözmesi için rüyaya yatmasını isteyen acüzeyi savan Uzun İhsan Efendi, odasına çıkıp Kubelik’in getirdiği kağıtları karıştırmaya başladı.” (PKA/s.44)

“Ekim ile hasat ayları arasındaki uzun sürelerde, bu hayalle tarla bayır dolaşan, dua okuyup efsunları aklınca bertaraf ederek lahitleri araştıran Gallaoğlu, yıllar boyunca bula bula sadece bir avuç bakır para bulmuştu.” (EH/s.44)

“Ancak bağrındaki muska, yeleğindeki köstekli saat ve egzozu bozuk motosikletinin hengâmesiyle, raconunu ve fiyakasını tekmi etmişti.” (EH/s.45)

“Pek meymenetsiz baktıklarına göre topunun da büyü konusunda birer üstat olduğu belliydi.” (EH/s.49)

“Kurşun döktürelim! Olmadı bir kocakarıya tütsü yaptıralım!” (S/s.81)

“Gayb aleminin sırlarına vakıf olduğu söylentisi ağızdan ağıza dolaşan bir acüzeyi çağırıp çocuğun başında, göbeğinde ve dizlerinde kurşun döktüler. Kadının tembihine uyup kurşunun döküldüğü suya ekmek doğrayıp sonra az ilerideki dörtyol ağzında köpeklere yedirdiler.” (S/s.81)

“Musa bu mübarek adamla pazarlık edip torununa bir muska bile yazdırdı.” (S/s.82)

“... ya nazara geldiğini ya da cinlerin tesirine maruz kaldığını düşünerek, onu Erzurum’un namlı kocakarılarına, büyücülerine ve üfürükçülerine götürdü. Kurşunlar döküldü, muskalar bağlandı.” (EH/s.100)

“...saf gümüşten muskayı kendi boynuna astıktan sonra...” (S/s.108)

“Saçları karmakarışık cadı, isten kapkara olmuş kazanını ateş üzerinde kaynatıyor, arada bir de fokurdarken sathında baloncuklar peyda olan yeşil sıvıya kepeğini daldırıp bir tadına bakıyordu.” (GK/s.123)

“... ferah geçmesi için bir üfürükçü tarafından yazılmış tam üç yüz elli dört meşin muska olduğunu söylüyordu.” (S/s.149)

“Sonunda, kumbaraların çoğu aklıktan ve talihsizlikten ölünce, sağ kalanlar, kasabaya sayısız efsuncu ve sihirbazı buyur ettiler.” (PKA/s.157)

“Bu diyarın üfürükçüsü köyde bir türbenin bekçiliğini yapıyor ve kismetleri açıyordu.” (PKA/s.158)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında sıkça rastladığımız konulardan biri de büyüdür. Büyü yapma, büyüye maruz kalma, muska takma gibi büyüsel işlevi olan örnekler bulunmaktadır. Halk arasında da yapılan büyüler iyi ve kötü olmak üzere ikiye ayrılır. İyi büyüler hastalıktan kurtulmak için evlenmek için yapılırken kötü büyüler yuva yıkmak için, kismet bağlamak gibi nedenlerden dolayı yapılır. (Artun, 2015:359)

8.4. Nazar

Bakış anlamındaki Arapça nazar kelimesi, Türkçede kimi kötü nefisli insanların bakışlarındaki kötülük, kişilere bakmakla onu kötü etkilemek demektir. (Artun,2015:361) Halk arasında bazı kimselerin, pis nefisli inanların, nazarının değdiğine ya da başka bir deyişle gözünün değdiğine inanılır. Bunun bu zararlı bakıştan korunmak için çeşitli önlemler alırlar: nazar boncuğu takmak, duvara sarımsak asmak, mavi boncuk, kurşun döktürmek gibi önlemler alınır. (Örnek: 50)

Halk arasında nazar değme vardır ve göz haktır. Hatta insanın kendisine dahi, kendi nazarının değeceğine inanılır. (Çıkman, 1977: 16)

“... elmas taşlı yüzükler, kemikten yapılmış ufacık düğmeler, şişe mantarları, ortasında bir zümrütün parıldadığı broşlar, insan ve hayvan dişleri, bakır paralar, nazar boncukları...”(KH/ s.34)

“Nazar mı değdiğindendir yoksa az önce mideye indirdiği ahudadulu şarlottan mı bilinmez Paşaoğlu’nun gönlü bulanıyor. Öğüreceği geliyordu.” (YG/s.35)

“Her dükkânda kem gözlere karşı nazar boncukları da asılı olurdu.” (EH/s.86)

“İşin fenası daima olduğu gibi arkasına dönüp bir nazar etmekten de ödü patlıyordu.” (YG/s.89)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında nazar değmesi ve nazar boncuğu örnekleri verilmiştir. Halk kültüründe nazar değmesinin ve bundan korunmanın inanışları devam etmektedir. Romanlarda bu konuya değinilerek romanlardaki halk kültürü unsurları zenginleştirilmiştir.

8.5. Türbeler, Ziyaretler, Yatırlar, Mezarlar

İslamiyet’in kabulünden sonra Türkler Orta Asya’daki inanç ve kültürlerini İslamiyet ile harmanlayıp yeni inanç düzeni oluşturmuşlardır. Orta Asya’daki atalar kültü, tabiat kültü ve şamanlık inancı devam etmiştir.(Artun,2015:366)

Anadolu insanı toplumdaki önemli kişileri sonsuza dek yaşatmak için bazı mekânlara kutsiyet vermiştir. Günümüzde etkisini sürdüren bu mekânlar ziyaret kültürünü oluşturmuştur. İnsanlar bu mekânlarda sağlık, başarı, para, kısmet, evlilik gibi birçok konuda dua etmekte dilek dilemekte ve adak adamaktadır.

“... bu heves uğruna çarpılan, ağzı burnu yamulan bir nice talihsizin tövbeler edip üfürükçülerin nefesine ve yatır ziyaretlerine bel bağladığını söyledi.” (EH/s.41)

“Elleri dizlerinde, çömelip tefekküre dalan bu dev putun çevresinde sayısız mum yakılmıştı.” (EH/s.72)

Kültürümüzde insanlar istedikleri olsun diye, duaları kabul olsun diye türbe, yatır gibi yerleri ziyaret edip adak adarlar. Bu inanış halk arasında hâlâ devam eden ve önemli bir yere sahip olan inanıştır. Türbelere gitmek ve oralarda mum yakmak geleneğine bağlı olarak örnekler bulunmaktadır. İhsan Oktay Anar romanlarını kültürümüzdeki bu inanç ritüeliyle zenginleştirmiştir.

8.6. Rüya

Rüya, uyurken zihinde beliren olayların ve düşlerin bütünüdür. Toplum rüyada görülen objelerin ne anlama geldiği konusunda inanışlar oluşturmuştur. Bu inanışlardan hareketle insan, gördüklerinden anlam çıkararak sevinir, üzülür, gelecekte olacaklarla ilgili akıl yürütür. “Puslu Kıtalar Atlası” romanı da rüya, rüya yorumu konusunda malzemeler sunmakta hatta roman, Uzun İhsan Efendi’nin günlerce süren uykularında dünyayı gezerek, rüyalarında gördüklerini uyanınca yazarak oluşturduğu kitap üzerinden okuyucuyla buluşmaktadır.

“Bünyamin düşünde yine onları görmüştü. Demir halkalardan örülü zırh gömlekleri çoktan paslanmış yeniçeriler...” (PKA/s.18)

“... zavallılar da uykularında gördükleri karabasanların bu kez sahibilerine maruz kalırlardı.” (EH/s.21)

“Ne var ki sabah olup da gece görüldüğü söylenen düşler anlatılmaya başlandığında...” (PKA/s.22-23)

“Düşünde kendini...” (PKA/s.45)

“Çünkü tam da bu tavşan uykusunda, fırsatı ganimet bilen ak sakallı bir mübarek dedenin tüccarların rüyalarına ansızın girivermesi, onları böylece gafil avlandıktan sonra, esasını tehditkâr bir şekilde sallayarak, zavallılardan mallarını mülklerini fakirlere dağıtmalarını talep eylemesi olağan bir şeydi.” (EH/s.87)

“Mübarek ve rahmanî bir kişiöğlü. Tütsüsü ve üfürüğü, sırt ağrısına ve rutubete birebir. Ayrıca en korkunç kabusları bile hayra yorabiliyor. Ama şu baktığı fal! ‘Remil’ miydi, neydi? Duyduğuma göre son zamanlarda en az 50 kişi bu adama remil döktürmüş.” (A/s.165)

Rüya yorumlamak gündelik hayatımızda birçok insanın yaptığı bir kültürdür. Eski insanlardan duyduklarıyla rüya yorumlayan insanlar bu öğrendiklerini uygulayarak gelecek nesillere de bu bilgileri aktarmaktadır. Bunun dışında günümüzde insanlar rüya yönlendirme ya da astral seyahat yapabilme konularında araştırmalar yapmaktadır. İhsan Oktay Anar, romanında Uzun İhsan Efendi’nin rüyalarında yaşadıklarını, gördüklerini bir deftere yazdırarak astral seyahat konusuna dikkat çekmektedir. Bütün bu sebeplerle diyebiliriz ki İhsan Oktay Anar’ın romanlarında rüyanın ayrı bir yeri vardır.

8.7. Fal

İnsan gelecekle ilgili bilgi sahibi olabilmek, kötü olaylar için tedbir alabilmek, ümit edebilmek veya sadece eğlence amaçlı olarak fal baktırır. Fal baktırmak, bugün hala önem taşımakta ve

insanlar tarafından rağbet görmektedir. Kullanılan gereçler farklılığı birçok fal çeşidini oluşturmuştur. Su falı, kahve falı, iskambil falı, bakla falı, çay falı, el falı şeklinde türleri vardır.

“İstidasına verilen cevabı alma zamanının tesbiti için bir kahve falcısına...” (KH/s.41)

“Hayat ve kalp çizgilerine bakan falcı onlara, ‘Bu elin sahibi bir çocuk ve hep çocuk kalacak, asla büyümeyecek, çünkü o, her türlü güçten arınmış bir masum’ demişti.” (KH/s.61)

“Aklına yine kitaptan rastgele bir sayfa açıp fal bakmak geldi.” (PKA/s.89)

“Falına bakılan kişinin kısmetine göre...” (A/s.104)

“Uzun İhsan Efendi’nin evinden kaçırıldıktan sonra falcının kehaneti...” (KH/s.114)

“Evet, dedi İsrafil, ‘Amat tamir edilirken benim de falıma baktı.’

‘Peki sonuç ne çıktı?’ diye sordu Göbelez Baba, ‘ ayrıca sana bir ad söyledi mi?’

İsrafil, ‘Bana tam 16 kez zar attırdı,’ dedi. ‘ Zarlar hep 2-2-2-1 geldi. Falın sonucunda da bir şekil vardı ama adı neydi umuttum. Nakis miydi, neydi? Hah! Hatırladım enkis idi. Üç çizgi ve bir nokta. Bana bir ad söylediği de doğru. Merhum babacığının adını söyledi. İki yıl önce vefat eden babamın adını nasıl biddiğine şaşıtm doğrusu.” (A/s.166)

Kültürümüzde birçok fal türü vardır ve hâlâ gündelik hayatlarımızda fal çok fazla ilgi görmektedir. Eğitim ve sosyal durumu ne olursa olsun insanlar fal baktırmaya devam etmektedirler. İhsan Oktay Anar’ın romanlarında da fân önemli örnekleri bulunmaktadır. Fal konusunda inanç ve pratikler kesintisiz günümüzde de devam etmektedir. Fal, geniş anlamıyla düş yorumlama fal çeşidi sayılır.. (Artun,2015:372)

8.8. Gelecekte Haber Verme

“...müjdelemişti” (GK/s.10)

“Fesuphanallah, Prenses Döjira, mektubu mazide değil, atide yazmıştı!” (YG/s.94)

“Ruhça ve bedence tertemiz oldukları için gayb aleminden haber verirler.” (A/s.164)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarından GK,YG ve A romanlarında gelecekte haber verme konusunda örnekler saptadık. Henüz gerçekleşmemiş bir şeyi müjdelemek, gelecekte mektup göndermek, gelecekte haber verme gibi örnekler bulunmaktadır.

8.9. Adak

Adak, olmasını istediğimiz duaların gerçekleşmesi için Allah'ın yardım etmesi için yapılan bir davranıştır. Günümüzde hâlâ adak sistemi varlığını korumaktadır. Adak adanan mekanlar, isteklerin gerçekleşmesi amacıyla gidilen tanrısal mekanlardır. Bu mekanlara dilek dilemek ve sonrasında da dilek gerçekleştirildikten sonra gidilir.

Halk arasında adak ve ziyaretler, çocuğu olmak, yaşamak, yürümek, bir hastalıktan kurtulmak, bir felaketi hayırlısıyla atlatmak, bir işe girmek, kısmet açmak, borçtan kurtulmak, yağmur yağdırmak, askerde bulunan birinin sağ salim dönmesi, çocuğun konuşması, çocuğun huzursuzluğunun giderilmesini sağlamak, neşelenmek, yaz mevsimini, bereketi kutlamak, boşanmak, beladan kurtulmak, aile saadetini sağlamak vb. amaçlar için yapılmaktadır. (Artun,2015:376)

“adanıp da bahçeye kapatılan horoz...” (GK/s.53)

“...adak niyetiyle alınan horozun ya da bizzât Efendimiz'in kanı olacaktı” (GK/s.55)

“... kızlarının kısmetinin açılması için adak adayıp çaput bağlayan birkaç kocakarı görünüyordu.” (S/s.88)

“Beni bağışlarsan ömrün boyu sana dua eder, iyiliğin ve mağfiretin için her yıl, seni kemgözlerden koruyacak bir koç keserim!” (EH/s.123)

İhsan Oktay Anar, romanlarında adak kültürünün örneklerini de sunmuştur. Bu örnekler okuyucunun romanı okurken çevresinde tanık olduğu olayları romanlarda görmesine ve buna bağlı olarak da romanların gerçekçi bir zeminde yol almasına vesile olmuştur.

8.10. Diğer İnanışlar

Diğer inanışlar dediğimizde tahtaya vurma, eşiğe basmama, mum yakma, bez bağlama gibi inanışlar akla gelmektedir.

“Çünkü duası makbul sayılmadığı için bu kayıkçıya kimse sadaka vermez ve bîçare açlıktan ölür giderdi.” (A/s.12)

“Dua et kısmetin açıldı!” (GK/s.53)

“Ey hısmım! Bu gördüğün bilgelik meyvesidir. Ondan tadan her kim ise, görülmüş ve görülecek her şeyi tatmış demektir.” (EH/s.108)

“Yolda bir de Dâvut’a öldükten sonra hangi insanların hortlayacağını anlattı durdu.” (S/s.152)

“Hepsi yol yorgunu olan yedi kâhin kendileri için hazırlanan döşeklere uzanıp yatar yatmaz tıpkı ‘yedi uyurlar’ gibi derin bir uykuya daldılar.” (S/s.165)

“Züttüreye bazı bölgelerde ‘sütüre’ de deniyormuş. Akbaldırotu, kirt, kebere yahut ‘kebire’ de denilen gebreotu, yılansafrası, zülüflübaba, efrez yahut ebres, yabani ayabakani evail ya da ivayilin de ölümsüzlük otu olduğu söylenirmiş.” (A/s.191)

“Bende şifa verme yeteneği olsa paraya para demezdim!” (S/S.223)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında diğer inanışlar ile ilgili örnekler yukarıdaki gibidir. Sadaka vermek, kısmet açmak gibi halk inanışlarıyla ilgili örnekler de saptadık. Bu unsurlar da halk kültürü unsurları açısından romanlara çeşitlilik kazandırmıştır.

9. ÂDETLER, GELENEK-GÖRENEK

Örfler, çoğu zaman toplumun katı kurallar olarak bilinen birtakım örnek hareketlerdir. Âdet; alışılmış şey, usul, kural, gelenek ya da töre; toplum tarafından belirlenmiş olan kurallardır. (Artun, 2015:140-141) Gelenekler geniş anlamıyla “bir kuşaktan ötekine geçirilebilen bilgidir. (Örnek, 2000: 126)

“Örf ve âdetlere karşı gelip ...”(KH/s.13)

”Hâl böyle olunca cebine beş kuruş sıkıştırılmış bir çocuk, adliyeden tâ Kasımpaşa’ya kadar koşarak İdris âmil Hazretleri’ne, sabık zevcesi Remziye’den hâkim kararıyla boşandığı müjdesini verdi.” (GK/s.135)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarından KH romanında örf ve âdet kavramlarına kelime olarak rastladık. GK romanında ise müjde vermek geleneğine örnek saptadık.

10. GEÇİŞ DÖNEMLERİ

10.1. DOĞUM

Doğum yeni bir başlangıcı simgeleyen, hayata başlama olduğu için insanlık tarihi boyunca en önem verilen konulardan biri olmuştur. Anne, baba ve toplum için çok önemlidir. Doğumun etrafında ve evrelerinde bir takım geçiş töreleri ve törenleri oluşur. /Artun, 2015: 153)

Doğum evrelerinde çeşitli örf ve âdetlere bağlı olarak ritüeller gerçekleştirilir. Kültürümüze bağlı olarak doğumdan önce başlayan bu ritüeller doğum sonrasına kadar devam etmektedir.

“Aaaaa! Erkek çocuk mavi kundağa sarılır...” (GK/s.62)

“Bu hayallerle ilkin üç kadınla evlenip artık nasıl oluyorsa daha gerdek gecesi onları hamile bıraktı. Dördüncü ve beşinciler de aynı akıbeta uğradıktan sonra, ilk karıları sekiz aylıkken altıncı ve yedincileri dölledi. Sekizinciyle gerdeğe girer girmez ilk üç karısının doğum sancıları tuttu ve ona üç ölü çocuk verdiler. O ise büyük bir düş kırıklığıyla, ceninleri bahçedeki kuyuya attı. Sonraki aylarda ölü doğan beş bebeğin akıbeti de yine bu kör kuyu oldu. Ama o yılmadı ve karılarını gebe bırakmaya devam etti. Ne var ki ölü doğumlar sürüp gidiyordu.” (KH/s.89)

“Ölü çocuklar doğurmaya devam eden karılarının kolaladığı yakalar her zaman temiz ve bembeyazdı.” (KH/s.99)

“Bir yıl sonra karım bana bir kız doğurdu.” (S/s.135)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında doğum konusunda çok fazla örneğe rastlamadık. Rastladığımız örneklerde de doğumdan hemen sonrasının konu olarak alındığını saptadık.

10.2. EVLENME

Evlilik, bir kadın ile erkeğin kanunlar önünde eş sayılarak aile kurması durumudur. Eski dönemlerden beri bu kavram var olduğu için pek tabii ki bu kavramla da ilgili pek çok inanış, gelenek, âdet, tören söz konusudur.

Evlenme, toplumumuzda “mürüvvetini görmek” olarak adlandırılacak kadar önemsenen bir olaydır. Bu kadar önemsenen bir olayla ilgili de öncesinde sonrasında gerçekleştirilecek bir sürü şey vardır.

10.2.1. Evlenme Biçimleri

Evlenme biçimleri deyince öncelikle günümüzde kadın ve erkeğin anlaşarak aldıkları bir karar olmasına rağmen geçmişte ve hâlâ günümüzde uygulanan biçimleri de vardır. Kız kaçırarak, beşik kertmesi, berdel, kuma, iç güveysi, akrabayla evlilik vb. birçok evlilik biçimi kültürümüzde mevcuttur.

Türkiye’de kültürel değişmelerin daha etkin görüldüğü büyük kentlerde doğrudan tanışıp anlaşarak evlenmeler giderek yaygınlığını artırırken, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında hâlâ “görücülük” gelmektedir. (Örnek, 2000: 185)

“Gelini dul kalan baba, günün birinde büyük oğlunun kulağına, merhum biraderi Feyyuz’un karısıyla töre gereği derhal evlenmesi gerektiğini fısıldadı.” (EH/s.111)

Toplumların tarihsel boyutları, ekonomik yapıları, yerleşim düzenleri, üretim ilişkileri, gelenekleri, kısaca kültürleri evlenme biçimlerini de belirlemektedir. (Artun, 2015:194)

10.2.2. Evlilik Öncesi

Modern toplum yapısı sebebiyle gençler kendileri tanışıp evlenseler de hâlâ toplumda geleneksel evlilik şeklimiz olan görücü usulü evlilikler devam etmektedir. Bu tarz evliliklerde kız görmeye gitme, kız isteme, söz kesme, nişan, kına ve düğün gibi gerçekleştirilmesi gereken evlilik öncesi gelenekler vardır.

“Kocakarılar aracılığıyla aracılığıyla elâ gözlü dilberin ailesine haber salındı ve bir mübarek cuma günü Çelebi ile babası, mahalle imamı ve eşraftan hatırı sayılır birkaç zatı da yanlarına alarak görücüye çıktılar. Gel gör ki kızın babası pek aksi, pek katı kalpli biriydi. Evladını vermeyi kabul ediyor ama padişahlara layık kırk gün kırk gece sürecek bir de düğün istiyordu. Ailesinin geniş olduğunu ve bu yüzden de düğüne asgari yüz yirmi kişinin misafir edileceğini, altı kişiye günde bir kuzu ve on kişiye de bir kazan pilav hesabından dokuz yüz başlık sürü ve iki kalyon yükü pirincin bedelinin oğlan tarafından ödenmesini şart koyuyor, üstelik buna çoğu taşralı olan misafirleri barındırma giderlerini de ekliyordu.”(KH/s.23)

“Sonunda, hem mâderini hem de pederini görücü gidip Handan’ı ailesinden istetmeye razı etti...”

“Zaten o üne kadar hiçbir şahıs korkudan, kızcağızı Allah’ın emri ve peygamberin de kavliyle cezaevine gidip Remiz’den isteyememişti. Çünkü namusuna ziyadesiyle düşkün olan Anadolu Külhanbeyi, hem belediye hem imam nikâhı kıyılsa bile, kız kardeşini elin oğluyla bir odaya kapatacak tıynette biri değildi. ” (GK/s.54)

“Tam on kadını defalarca bayılıp çocuğunu uyutmayı başardığı bir gece, sağa sola görücüye gidip kendisini üç beş dilberle evlendirmesini rica etmek için Yâfes Çelebi’nin oda kapısını açar açmaz, şaşkınlıktan gözleri yerinden uğradı...” (KH/s.79-80)

“...serilip serpilmiş gelinlik kızlarla dolu bu evler, nice bayramların, doğumların, düğünlerin, ölüm ve cenazelerin, suskun ve kayıtsız birer şahidi gibiydiler.” (S/s.85)

“Araya kocakarılar ve çöpçatanlar sokulup böylece kız, babasından istendi.” (EH/s.102)

“Büyük oğlunun aşk ıstırapı çeken ruhunun ebediyete intikaline ramak kala, dertli baba, saatçinin iki kızını Allah’ın emri peygamberin kavliyle oğullarına böylece istedi; söz kesildi, nişan yapıldı ve düğün hazırlıklarına başlandı.” (EH/s.103)

“Saatler ilerledikçe kızlar, bir yandan hülyalar kurarak, çeyizleri için tığla, elti eltiye küstü, seksen akıl doksan fikir, aşık yolunu şaşırdı gibi motifleri işleyip masa, sehpa ve radyo örtülerini nikâhlarına yetiştirmeye çalışırlardı.” (EH/s.146)

“Kız tarafı, görücü ve namzetleri önümüzdeki mübarek Cuma günü kabul buyuracaktı.” (EH/s.163)

İhsan Oktay Anar kitaplarında evlilik öncesi ile ilgili örneklerle dikkat çekici bir şekilde yer vermiştir. Bu örneklerde az çok geleneksel evlilik biçimi hakkında bilgi sahibi olmamamızı sağlamaktadır. Romanlarda geleneksel evliliklerle ilgili pek çok örneğe rastlamak mümkündür. Bu örnekleri yukarıda sıraladık.

10.2.3. Düğün

Toplumumuzda bir evliliğin olmazsa olmaz bölümü düğündür dersek yanlış olmaz. Maddi duruma göre şekillenen düğünler her evlilikte gerçekleştirilen bir gelenektir. Düğünler iki insanın evliliğini herkese duyurmak amacıyla yapılır. Düğünler iki ailenin maddi durumuna, geleneklerine göre şekillenir. Daha önceden yapılan söz kesme aileler arasında yapılırken düğünlere daha geniş bir kitle davet edilir. Düğünlerde konuklara çeşitli ikramlarda bulunulur, yöreye bağlı olarak eğlence düzenlenir ve konuklardan da altın, para gibi hediyeler beklenir.

Düğüne elden geldiğince çok kişi çağrılmak istenir.(Örnek, 2000: 196)

“...oğluna yörenin en edalı kızıyla söz kesmiş, düğüne de yedi obayı çağırmişti. Kırk davulcu meydanı... ahali üç gün üç gece hora teperek...Takı merasimine başlandığında ise, kırk bir ırgatın güç bela taşıyıp getirdiği hazine sandığından ilk gerdanlığı, gelinin görümcesi alıp kıza takmış...(EH/s.43)

“Belki de kına gecesi yapmaktalar.” (S/s.118)

“Adam da fırsat budur deyip, oğluna yörenin en edalı kızıyla söz kesmiş, düğüne de yedi...”

“Daha daha kötüsü, anlattığına bakılırsa gerdek merdek de hayaldi!” (GK/s.93)

Medenî veya dinsel nikâhtan sonra gelinle damadın bir arada kalmasına gerdek denir. (Artun, 2015:221) İhsan Oktay Anar’ın romanlarında düğünle ilgili olan kına gecesi, söz kesme, düğün gibi düğün öncesi örneklerinin yanında gerdek gibi düğün sonrası halk kültürü örneklerine de yer verilmiştir. Efrasiyab’ın Hikayeleri romanında rastladığımız örnekte bir düğündeki davetlilerden, çalgıcılardan, geline takı takmaktan bahsedilerek tam bir geleneksel düğün örneği saptadık. Düğün gecesi gelin ve damadın baş başa kalmasına ilk gecelerine gerdek denir. İhsan Oktay Anar’ın romanlarında da gerdek ile ilgili iki yerde örneğe rastladık.

10.3. ÖLÜM

Bir canlının hayatının son bulması durumuna ölüm denir. Bütün toplumlarda bu durumla ilgili inanışlar vardır. Bu inanışlara yön veren ise korkudur. Türk kültüründe de ölüm durumuyla ilgili farklı aşamalar vardır. Ölümden sonra ölenin ruhunun huzur bulması için ve ölünün geri dönüşünü engellemek adına uygulamalar yapılır. (Artun,2015:228-229)

Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm konusunda da çok fazla inanış ve gelenek vardır. (Örnek, 2000: 207)

Bir evden biri vefat ettiğinde gerçekleştirilmesi gereken şeyler vardır. İlk önce ölüyü defnetmek daha sonra dualar okumak, okutmak, cenazeye gelenlere yemek vermek vs. Üç gün cenaze sahipleri yalnız bırakılmaz, gelen giden çok olur. Taziye gelenler ve yakın çevre aileye destek olur. Üçüncü gün mevlit okunduktan sonra kalabalık çekilmeye başlar. Aile üyeleri vefat eden kişinin eşyalarını toplar ve ihtiyaç sahibi insanlara verilir. Bir cenazede bu davranışlar gerçekleştirilir.

Biri vefat ettiğinde yas dönemi denen bir dönem yaşanır. Eski Türklerde yas tutanların başına çağıra ağladıklarını Çin kaynaklarından öğreniyoruz. Orhun Yazıtlarında da yas törenlerinde Göktürklerin; saçlarını, kulaklarını keserek feryat ettikleri anlatılır. (Artun, 2015: 43)

İhsan Oktay Anar'ın romanlarında ölümle ilgili bulduğumuz örnekler şu şekildedir:

10.3.1. Ölüm Öncesi

Yaşamın sonu olan ölüm, insanın çaresiz olduğu bir dönemdir. Ölüm insanı o kadar çaresiz kılar ki insanda büyük bir korku yaratır. İnsan bunun için kendine ölümünü hatırlacak her şeyden uzak durmuştur. (Artun, 2015:230)

“Çünkü ihtiyarlar zaten, evlatlarının mürüvvetini görüp Hac farızalarını yerine getirmiş, ona buna borçlarını ödeyip kefen paralarını biriktirmiş olduklarından, Ölüm’le karşılaştıklarında gençler gibi mazeret beyan etmezlerdi” (EH/s.12)

“Bu sebeple akrabalarından helal süt emmiş, itimat ettiği şahıslara, eğer günün birinde Emri Hak vâki olursa hekimler ordusunu seferber edip onların bedenindeki ölüm denilen hastalığı iyileştirmelerini sağlamalarını, hekimler bunu başaramazlarsa onların tek tek öldürülmelerini vasiyet etmişti.” (YG/s.191)

İhsan Oktay Anar'ın romanlarında ölüm öncesi ile ilgili EH romanında yaşlı insanların ölüme yaptıkları hazırlığın örneğini saptadık. Halk arasında yaşlı insanlar borçlarını ödemeye, vasiyette

bulunmaya ve kefen parasını hazırlamaya yönelik hazırlıklar yaparlar. Bu hazırlıkların örnekleri romanları geçiş dönemi unsurlarını zenginleştiren örneklerdir.

10.3.2. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

10.3.2.1. Ölüm Anı

Ölüm anında kişinin başını kıbleye çevirmek, kelime-i şahadet getirtmek, tövbe ettirmek, göz kapağı kapatmak, üzerine temiz bir örtü örtmek, bıçak koymak, ölünün ruhunun kolay çıkması için pencere açmak gibi geleneğe bağlı olarak birtakım şeyler yapılır.

“... cebinden bir pusula çıkarıp kıbleyi tespit etti ve kurbanının başını bu yöne çevirdi. İman tazeleyip kelime-i şahadet getirmesi için ona verdiği sürede, kendisi de satırını bileğilemeye başladı.” (PKA/s.99)

Ölümün yaklaştığı anlarda insanlar kelime-i şahadet getirmeye çalışırlar. PKA romanında da bu durumun örneğine rastladık.

10.3.2.2. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması

Ölüm gerçekleşikten sonra ölüyü gömmek için yıkama, kefenleme, cenaze namazı hazırlıkları yapılır. Bu konuyla ilgili birçok âdet vardır. Ölünün yıkanır, kefenlenir, tabuta konur ve gömülür. Yıkama suyuna kokulu bitkiler konması, kefene ayet yazma, ölüyü bekletmeden hemen toprağa verme de görülen diğer uygulamalardır.(Artun,2015:234)

Eski Türklerde ölünün gömülmesi için uygun bir yerin ve günün seçimi önem taşımaktaydı.(Roux, 2015: 107)

“ Gözlerinin üstüne birer para koyup çenesini bağladı ve Galen’in kitabını açıp okumaya başladı.” (PKA/s. 28)

“Delikanlının bedeni yıkanıp bir sandukaya konuldu. Sanduka doğruca Arap Camii’ne götürülürken Bünyamin uçarak kfileyi izliyordu. Sala verildi, cenaze namazı kılındı.” (PKA/s.48)

“...Hakk’ın rahmetine kavuşan zavallıyı sırt üstü sedire yatırıp üstüne boydan boya bir çarşaf örtmüşler, göbeğine de bir Kur’ân-ı Kerim ve bir bıçak koymuşlardı!” (S/s.56)

“Çünkü meftaları yıkarken imam, rahmetlinin ruhunun cennete varması için gereken duaları okumadığı yetmiyormuş gibi, ayrıca bir de türkü tutturuyor, anlaşılan ölümü de hayat kadar hoş karşılıyordu.” (EH/s.58)

“Bu mahşer kalabalığının önünde, taşıyıp sevaba girmek için insanların birbirlerini neredeyse ezdiği tabut ve onun da önünde, cenazeye saygısından olsa gerek, boynunu büküp yere bakarak yürüyen bir imam vardı.” (S/s.128)

“Büyük Efendi kitabı Zülfiyar’a teslim ettikten sonra, infazı seyretmiş olan bir kafire iki altın vererek maktulun gömülmesi için gerekeni yapmasını söyledi.” (PKA/s.163)

“ - Ölüyü sen yıkayacaksın, dedi

...

Ceset, fetih öncesi Rum dilencilerinin vaktiyle, sadaka arttırmak için üzerinde bilinmeyen bir Tanrı’ya kurban sundukları bir taşla yatırılmıştı. İki paravana getirilip ceset saklandı ve göbeğinin üzerine bir sabunla bir bıçak kondu. Bir kazan sıcak suyla kefenlik bez de getirildikten sonra, Bünyamin cesetle baş başa kaldı.” (PKA/s.219)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında ölünün gömülmesi ile ilgili örnekler yukarıdaki gibidir. Ölü yıkama, kefenleme, ölünün üzerine bıçak koyma gibi halk bilimi unsurlarına romanlarda rastlanmaktadır.

10.3.2.3. Ölüm Sonrası

Ölüm sonrası yas dönemidir. Ölünün arkasından ağıt yakılır, belli bir süre yas tutulur. Bu süre ölenle akrabalık derecesine, ölenin genç olup olmamasına göre değişir. Kur’an okunur, dua edilir, mevlit okutulur, cenaze defnedildikten sonra taziyeler kabul edilir ve topluca yemek yenir, helva yapılır. Ölünün ruhu için belirli aralıklarla mevlit okutup yemek verme olayı devam eder. Yedisinde, kırkında, elli ikisinde, yıl dönümünde dualar okunup anma töreni gerçekleştirilir.

“Eski bir mezarın yanına durup toprağı suladı ve bir Fatiha okudu.” (PKA/s.46)

“Karnı açtır diyerek önüne, vefatı münasebetiyle yaptırdığı helvadan çıkardı.” (PKA/s.51)

“İsrafın her türlüşüne karşı olan imam, üçünü, kırkını, elli ikisini okuduğu ölüler ve çağrıldığı mevlütlerden kazandığı ücretleri savurmamış...” (EH/s.60)

“Kabir azabı çeken ölülerin inlemelerini ibretle dinlediler.” (PKA/s.85)

“Mezarı Kasımpaşa kabristanındadır. Toprağının bilek güreşinde kudret verdiği söylenir.” (KH/s.124)

“Sadrazam hem baş sağığı dilemek, hem de rahmetliye emanet edilen belgeleri geri istemek bu evlere ve konaklara ne kadar adam yollarsa yollasın, gidenler hep elleri boş dönüyor...” (PKA/s.134)

“Anaları son nefesini verir vermez yasa boğulan baba, merhumun ruhunu rahat ettirmek için derhal bu defteri açmış ve bütün talimatları harfiyen uygulamaya başlamıştı.” (EH/s.162)

“Cenaze töreninde bizzat hazır bulunan casusların anlattığına göre, kentte büyük bir yas vardı.” (PKA/s.178)

“Vakit geçirilmeden denize atılması gereken cesedi duası bile okunmadan ambara atmaları karşısında azıcık suçluluk duyar gibi oldular. Merdivene yönelirken giderayak bir Fatiha olsun okumak istediler ama ezberleri zayıf olduğunda ancak yarısına kadar okuyup âmin dediler. ” (A/s.187)

“İşte bu kralın tebaası, ölümden sonra cennette yaşayacaktı.” (YG/s.193)

“Akşama doğru yağmur şiddetini arttırdığı sıralarda, ceset, lonca binasının tam ortasına kazılan çukura gömüldü. Mezar doldurulduktan sonra, üstüne döşeme taşları tekrar itinayla yerleştirildi.” (PKA/s.220)

“Vefat gerçekleşir gerçekleşmez evin kadınlarının ağlayıp feryat etmeleri softanın canını sıkımişti. İzin isteyip evden dışarı çıkmıştı.” (A/s.239)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında mezarı sulamak, helva yapmak, Fatiha okumak gibi ölüm sonrasında yapılanlara örnekler verilmiştir. Bu örnekler de romanları halk bilimi unsurları açısında zenginleştirirken aynı zamanda romanlarla gerçeklik ilişkisini sağlamada yazara yardımcı olmuşlardır.

11. KARŞILAMALAR, UĞURLAMALAR

11.1. Karşılamlar

Toplumumuzda karşılamlar önem arz etmektedir. Askerden geleni, uzun yoldan geleni ya da evimize misafirliğe geleni karşılamak önemlidir. Selam vermek, içeri buyur etmek toplumumuz için önemli geleneklerdir.

“Köye geldiği gün dört koyun ve bir koç kesildi, kurbanların kanı alınca sürüldü.” (EH/s.57-58)

“Üzeyir Bey’i görür görmez tanıdı ve gidip koluna girerek onu üst kata, şeref misafirlerini için hazırlanan iftar masasına çıkarırken şaşkın şaşkın bakan bu davetsiz misafire ’Evime şeref

verdiniz. Bizleri kendinizden bu kadar uzun süre eksik etmeyin. Bakın Davud sizi görünce ne kadar sevindi' diyor..." (KH/s.143)

İhsan Oktay Anar'ın romanlarında karşılamalarda kurban kesme, sofrta hazırlama gibi örneklere rastladık. Gelen misafiri karşılamak ve misafire özel sofralar kurmak Türk misafirperverliğinin önemli göstergelerindendir. Bu da romanları halk kültürü açısından zenginleştiren bir diğer unsurdur.

11.2. Uğurlama

Yanımızdan başka bir yere gidecek olanı uğurlamak önemli bir olaydır. Evimize misafir geleni ya da ev ahalisinden birini gurbete yollama gibi şeyler uğurlamadır. Uğurlanan insan eğer uzağa gidecekse yanında yiyecek, içecek ya da gittiği yerde kullanacağı eşyaları yanına verilir. Tam ayrılma zamanı giden kişinin arkasından su dökülür. Bunun nedeni kazasız belasız gidip gelmesidir.

"...selametle gidip gelmesi muradıyla arkasından bir kova su dökerdi." (S/s.58)

"Harekât günü geldiğinde köyün erkekleri davul zurna eşliğinde meydana toplandı." (EH/s.121)

Halk kültüründe uğurlamalar önemli bir yere sahiptir. Uğurlanan kişilerin ardından su dökmek ya da önemli bir yere gidiliyorsa(askere...) kutlama yapmak önemli kültür özelliklerimizdendir. İhsan Oktay Anar'ın S, EH romanlarında da su dökmek ve kutlama yapmak gibi uğurlama unsurundan örneklere rastlamıştır.

12. KALIP HAREKETLER

Kalıp hareketler günlük yaşamla ya da törensel yaşamla ilgili olan jestler, mimikler, tavırlar ve kalıp sözlerden oluşur. "Puslu Kıtalar Atlası" romanında günlük hayatla ilgili olan bir tavır örneği bulunmamaktadır.

12.1. Günlük Yaşamla İlgili Olan Hareketler

Günlük hayatta uygulanan birçok kalıp hareket vardır: el öpmek, enseye tokat atmak, bir büyük odaya girince ayağa kalkmak... bu kalıp hareketlerin İhsan Oktay Anar'ın romanlarında da örnekleri bulunmaktadır.

"Yegâne çaresi, mâbaâdını tekmelediği bekçiden af dileyip adamın elini öpmektir." (GK/s.17)

"Arkalarından hissettirmeden yaklaşarak kör Bağdasar'ın ensesine tokat şaplatıp kaçan da bu Kıptî'ydi." (S/s.35)

“Kıraathaneden içeri irdikten sonra, hepsi hürmeten ayağa kalkmasına rağmen, yok saydığı bu insanlarla göz teması kurmamak için yere bakarak yürüdükten sonra kürsüye oturdu.” (GK/s.36)

“... ne olur ne olmaz sakalına hürmeten yerinden şöyle bir doğrulur gibi olmuştu.” (PKA/s.40)

“Musa ile mahdumu hemen yanına varıp Paşa Hazretleri’nin mübarek elini öptüler. Ancak Kalın Musa bu yüceltme gösterisini kararında bırakmak yerine hürmetten gözü döndüğünden müdür, adamın bir elini bırakıp ötekini öpüyordu.” (S/s.52)

“Elinin tersiyle ağzını sildikten sonra Veysel Bey’e sordu...” (S/s.53)

“Adam eğilip selam verdikten sonra kıraathanedekilere, ‘Bu benim değil, İlham Perim’in’ eseridir!” (GK/s.146)

“Elini göğsüne götürüp selam verdikten sonra, ‘Bordada açılan deliğin tamiri şimdi bitti.’ dedi. (A/s.153)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında el öpmek, enseye tokat atmak, biri odaya girince doğrulmak ya da ayağa kalkmak, selam vermek gibi gündelik hayatta kullandığımız kalıp hareketlerin örneklerine de rastladık.

12.2. Isık Çalma, Ses Çıkarma

“... yaygarayı ve velveleyi basmış...” (GK/s.10)

“Önlerine gelince ‘Merhaba ey mehteran’ diyerek onları selamladı.” (S/s.16)

“Neylersin ki, ansızın bir ‘Yiiiiheeeeeeeeyt!’ sedasıyla yüreği ağzına geldi!” (GK/s.21)

“Anlaşılan, meyhanecinin, onu sadece dinlemesiyle yetinmeyip bir de, onun hissetiklerinin aynısını hissederek, ‘Ah! Ah! Vah! Vah!’ demesini bekliyordu.” (GK/s.164)

“Cahiliyye devri Arapları gibi ısıık çalan ve el çırpın zındıklardan eylemesin!” (S/s.179)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında ses çıkarma ve ılık çalma ile ilgili GK, S romanlarında örneklere rastladık. Velveleye vermek, seslenmek, ısıık çalma gibi örnekler romanları zenginleştiren örneklerdir.

13. HALK EDEBİYATI

13.1. Halk Hikayesi

Halk hikâyeleri sözlü kültüre dayalı, konusunu masallardan, efsanelerden alan, kişi kadrosu az anlatılardır. Hikâyelerdeki olaylar gerçek ya da gerçeğe yakındır. Halk hikayelerinin kahramanları

çoğu zaman aksakallı yaşlı pirin elinden bade içmiş aşıklardır. Bizde halk hikâyelerini âşıklar anlatır. Hikâye anlatmayı meslek edinen kişiler vardır. (Artun,2015:161)

“Cezzar Dede hikâyesini bitirdiğinde Ölüm şöyle dedi:” (EH/s.54)

“...Hazreti Ali’nin ve Genç Osman’ın kahramanlık hikayelerini zevkle dinlerdi.” (PKA/s.57)

“Kahve dağıtıp çubuk yakmakla görevli olan bu çırak, kahramanlık hikayelerini dinleye dinleye okumaya heves etti.” (PKA/s.58)

“Kahveler içilip zihinler toparlandıktan sonra ilk olarak Zerduva Kazım Paşa damadı Ali Sansar Efendi birinci kör hikâyesini anlatmaya başladı.” (KH/s.144-146)

“Misafirler Ali, Sansar Efendi’yi alkışladıktan sonra Ali Cümbüş Efendi ikinci kör hikâyesini anlatmaya başladı” (KH/s.146-147)

“Misafirler Ali Cümbüş Efendi’yi daha az alkışladılar, çünkü anlattıklarını birinci hikâye kadar beğenmemişlerdi. Nihayet son yarışmacı olan Uzun İhsan Efendi üçüncü hikâyesini anlatmaya başladı.” (KH/s.147-148)

“Sana bir hikâye daha anlatacağım...”(S/s.242)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarında hem hikâye örneklerine hem de Hikâyenin terim anlamında kullanıldığı örneklere rastladık. EH romanında Cezzar Dede ile Ölüm’ün birbirlerine hikâyeler anlatmaları romanın hikâye metin türü üzerinden ilerlediğini göstermektedir. PKA, KH, S romanlarındaki hikâye örnekleri de romanları bu tür bakımından zenginleştirmekte ve halk edebiyatının da İhsan Oktay Anar’ın romanlarında yer aldığını göstermektedir.

13.2. Efsane

İnsanoğlunun görüldüğü ilk zamanlardan beri aynı coğrafya, çevre veya kavimler arasında doğup gelişen, zamanla inanç sayılabilecek efsane denilen anlatılar vardır. (Artun,2016:150) İşte bu anlatılara efsane denilmektedir. Amat romanında iki yerde efsane kavramına rastladık.

“Şu ölümsüzlük otunu arayan Lokman’ı herhalde işitmişsindir. Efsaneye göre bu otu bulmuş. Fakat bir rüzgâr, ölümsüzlüğün esrarını açıkladığı kitabın birçok sayfasını uçurup götürmüş. İşte bu kitap da ölümsüzlük otu hakkında.”(A/s.189)

“Sırtının eni 33 karış gelen bu defterin cildi, efsaneye göre...”(A/s.236)

İhsan Oktay Anar'ın A romanında efsane örneklerine rastladık. Halk edebiyatı açısından metni zenginleştiren bu örnekler aynı zamanda halk kültürünün de romanlardaki yerini de artırmıştır.

13.3. Destan

Destan en eski türlerden olan ve toplumların kahramanlıklarını anlatan eserlerdir. (Artun, 2016: 84) Sözlü halk unsurlarının bir eseri olan destanlar canlı halk söylemlerinden oluşur. (Jirmunskiy, 2011: 32)

İhsan Oktay Anar'ın romanlarında metin türü olarak destanın sadece adı geçmektedir.

“Şairler mersiye, destan, gazel yazacak. Ne ile mi? Mürekkeple değil elbette! Kanla yazacaklar ve ünlerini ebediyete kadar sürdürecekler!” (A/s.36)

“... öfkeli gözleriyle gördüğü gerçeğe dil uzatanların dilin baltasıyla parça parça edip akan kanla bir Kızıl destan yazmak gibi Eflatunî bir hülyası vardı.” (GK/s.73)

GK ve A romanlarında destan kelimesi terim anlamıyla kullanılmıştır. Bu örnekler romanları halk kültürü açısından zenginleştirmiştir.

13.4. Türkü

Türkü, anonim Türk halk edebiyatında melodiyle söylenen bir türdür.(Artun,2016:109) Türk halk şiiri türlerinin en eski ve yaygınlarından biri olan “türkü”, aynı zamanda kendine göre özellikleri olan bir türdür. (Çobanoğlu, 2013: 4)

Türküler genellikle bir olay sonucunda doğarlar. Önemli ir olay sonucu duygulanma türküyü yaratır. (Yardımcı,2011: 67)

“İki namaz arası köy kahvesine gelip radyoda türküler...” (EH/s.58)

“Ancak, fırsatı ganimet bildiği için bu kez Alemdar, kardeşinin meyhanede yaptıklarının acısını çıkarmak üzere, cemaat secdeye kapandığı anda bağıra çağıra açık saçık bir türkü tutturur...” (EH/s.126)

“Ancak öğleye doğru uyanır, anasının sini içinde getirdiği kahvaltısını türküler çığıra çığıra keyifle mideye indirirdi. (YG/s.207)

Kültürümüz türkü bakımından çok zengindir. İhsan Oktay Anar'ın sadece metin türü olarak türkü adı geçmektedir. Halk kültürümüzde türkünün ayrı bir yeri vardır. Halk arasında türkü unsuruna çok fazla rastlarız. Romanlarda da bu türün terin anlamıyla da olsa kullanılması romanları halk kültürü açısından zenginleştirmesine vesile olmuştur.

13.5. Ninni

Ninniler çocukları uyutmak için, belli bir ezgiyle söylenen halk edebiyatı ürünüdür. Bebeğin ağlamaması, uslu durması, gelecekte mutlu olması, sağlıklı ve uzun ömürlü olması gibi konularda iyi dilekleri barındırır. Ninnilerin ilk söyleyeni, bestecisi kadınlardır. Musikisi, ritmi ve biçimi ne olursa olsun ninnilerin özünde çocuğa anne sevgisini aktarma çabası vardır. (Artun,2016:129)

“Ustası hala dua ediyor, endişeyle kımıldayan dudaklarından dökülen mırıltılar delikanlı üzerinde ninni etkisi bırakıyordu.” (PKA/s.78)

İhsan Oktay Anar'ın Puslu Kıtalar Atlası romanında metin türü adı olarak yani terim anlamı olarak ninni geçmektedir.

13.6. İlahi

İlahiler doğrudan dinî konulara bağlı tekke edebiyatı nazım türüdür. Kelime anlamı Allah'a ait demektir. İlahilerde Allah sevgisi ve onun çevresindeki her türlü dinî konu işlenir. (Artun,2015:139)

“Ortalık aydınlandığında oğlan, yıllardır süren sessizliğini bozmuş, oturduğu yerde bir de ilahi okumaya başlamıştı.” (EH/s.75)

“Ayakları ve bilekleri de sırımlarla sıkıca bağlandıktan sonra, kara giysililer o kasvetli ilahilerini daha bir pes perdeden terennüm etmeye başladılar.” (PKA/s.195)

İhsan Oktay Anar'ın romanlarında ilahi kavramı sadece metin türü adı olarak yani terim anlamı olarak kullanılmıştır.

13.7. Masal

Masallar dinleyeni inandırma gayesi taşımayan, olağanüstü olayların anlatıldığı halk edebiyatı ürünleridir. Genellikle anonim ve sözlü olan, hayal ürünü olup olağanüstülükler barındıran ve öğüt verme amacı güden nesilden nesile devam eden masallarda yer ve zaman belli değildir. Tekerleme ile

başlayan masallar hep mutlu sonla biter. Masalların sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır. Öğüt ve ders verici özelliği vardır masalların.

“Bu zamana kadar binbir masaldan çok daha fazlasını anlatan râviyân-ı ahbar ve nâkılan-ı âsâr, Üzeyir Bey’in bu bomboş defteri günlerce, haftalarca, aylarca karıştırdığını rivayet etmiştir.” (KH/s.149)

“Anlatıldığına göre, ölümsüzlük otu bir otlakta bitiverirmiş. Ama çobanın biri, sürüsünü bu otlağa getirince garip olaylar olmuş. Önce 40 koyun boğazlanmış. Kurtlardan şüphelenmişler. Ama çoban sürüye kurt yaklaştırmadığına yeminler ediyormuş. Ertesi gün köpekler, sonraki gün de çoban boğazlanmış. Köylüler bu korkunç canavarı aramaya başlamışlar. Nihayet boğazlanmış bir kurt görünce dehşete kapılmışlar. Akıllarına kurdun inine gitmek gelmiş. Tabiatüstü mahlûklardan korktukları için yanlarına köyün imamını da almışlar. Sonunda kurdun inine varmışlar. Karanlıkta bir canavarın, parıl parıl parlayan uzun ve sivri köpek dişlerini görmüşler. Ardında da canavar korkunç bir şekilde melediğinde hepsinde şafak atmış. İmam ‘Elbette ki her nefis ölümü tadacaktır,’ ayetini okuyunca canavar sesini kesmiş. İçlerinde cesur olan birkaç kişi ine girince karşlarına, köpek dişleri uzun ve sivri olan bir koyun çıkmış. Üstlerine saldırıp birini boğazlamış. Ama imam dualar okuyunca yere yığılmış. Boğazını kestiklerinde ise koyundan bir damla olsun kan akmamış. Eti de sanki yedi gün güneşte bırakılmış gibi kokuyormuş. Zavallı koyunun otlanırken ölümsüzlük otunu yediğini ve bu yüzden kana susadığına hükmetmişler. Ne dersin? Masal işte!” (A/s.191)

“...Efendi sanki bir masal okuyordu.” (PKA/s.199 – 202)

İhsan Oktay Anar’ın romanları masalsı bir dünyada geçtiği için romanlarda masal türünün örnekleri de bulunmaktadır ve romanlarda masal türünün önemli yeri vardır. Masal örneklerine yer verildiği gibi terim anlamıyla kullanıldığı yerler de bulunmaktadır.

13.8. Mitoloji

Mitoloji, mit bilimi anlamına gelen ve 19. yüzyıldan itibaren çalışmalar yapılmaya başlanan bir türdür. Mit’in asıl anlamı, “gerçek hikaye” ve kutsal olan demektir.(Artun,2015:1)

Mitlerdeki kahramanlar veya kişiler olağanüstü özelliklere sahip varlıklardır. Mitler, bu doğaüstü ve tanrısal varlıkların dünyanın yaratıcıları yerine koyarlar. (Çobanoğlu, 2013: 3)

“Demeter’in kızının Hades tarafından kaçırıldığı Herkül’ün Hidra’yı öldürdüğü, İkarus’un kanatlarının güneşe yaklaştıkça eridiği gibi efsanelerle bile dalga geçen kadim Yunanlar’ın aksine, bu

camiaada hemen herkes, çıkarılan söylentilere ilmî metot gereği inanır ve dipnotlar düşerek yeniden neşrederdi.” (GK/s.37)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarından GK romanında Yunan mitolojisi örneğine rastladık.

14. HALK TİYATROSU

Halk kültüründe tiyatro şehirlerde oluşmuştur. Toplumun gelenek ve göreneğini yansıtması, sanatçıların ve seyircilerinin toplumun içindeki bireyler olmasından dolayı kültürümüzü güzelce yansıtır. Söze dayanan ve söze dayanmayan olmak üzere iki çeşidi vardır. Meddah, Kukla, Karagöz, Orta oyunu ve Tuluat söze dayanan; Canbaz, Hokkabaz, Sihirbaz; Ateşbaz, Köçek ve Çengi ise söze dayanmayan türlerdir. (Artun,2016:163)

“Meyhanedekiler adamın anlattıklarına o kadar güldüler, o kadar güldüler ki, yoldan geçip de kahkahaları işitenler “Acaba içeride meddah mı var?” diye kapıyı aralayıp demkeşleri bu yüzden şöyle bir süzdüler.” (PKA/s. 190)

Meddahlar hikâye anlatan ve taklit yapan insanlardır. Meddah hikâyelerini mimiklerden ve ağız taklitlerinden faydalanarak, seyirciyi olaya çekmeye çalışarak anlatır. Sadece makreme ve değnek olmak üzere iki aksesuar kullanır.

Meddah hikâyeleri genellikle bir anlatıcı tarafından anlatılır ve bir metne dayandığı için "hikâye" olarak değerlendirilir ve izleyici önünde hikaye anlatan bir kişilik eseridir. (Nutku, 1997: 61-65)

15. HALK OYUNLARI, HALK MÜZİĞİ VE MÜZİK ALETLERİ

15.1. Halk Oyunları

Halk oyunlarının kökeni ilk insana kazar uzanır ve büyüye dayanan ve ava çıkılırken avın güzel geçmesi amacıyla yapılan danslarla başlamıştır. Artun,2015:398) İşte bunlar halk oyunlarının ve dansın temelini atmıştır.

Oyun konusunda çalışmalar yapan araştırmacıların, oyunun ortaya çıkışı hususunda ileri sürdükleri en çok rağbet gören teoriye göre oyun, av öncesinde bir avın bereketli olması için yapılan taklitler; av sonrası da iyi geçen avın kutlamasına yönelik icra edilen hareketler sonucu ortaya çıkmıştır. (Güven, 2013: 175)

“... bir şarkıcıya şarkı söylettirmek, bir dansöze göbek dansı yaptırtmak...” (GK/s.39)

“Gel gör ki İlimdâr, yani yeni imam tuhaftı: İki namaz arası köy kahvesine gelip radyoda türküler dinliyor, bir oyun havası başlayınca kahvede namaz vaktinin gelmesini bekleyenlere, “Haydi! Kalkın bir hora tepelim,” diyordu. Düğün bayram olmadığı halde yaşlı başlı insanlar böylece kalkıp kol kola giriyorlar, elinde mendil başta imam olduğu halde rakedip elâleme kepaze oluyorlardı.” (EH/s.58)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarından GK ve EH romanlarında halk oyunları ile ilgili örneklerle rastladık. Yazar göbek atmak, horon ve halay çekmek gibi örnekleri vererek halk kültürü çeşitliliğine halk oyunlarını da etlemiştir.

15.2. Halk Müziği

Toplumda birçok müzik aletiyle müzik yapılmaktadır. Sazla, davulla yapılan geleneksel müziğin yanında modern müzik aletleriyle yapılan müzikler kendini göstermektedir. Halk kültürü açısından müzik önemli bir yere sahiptir.

“Az buçuk bir şeyler yedikten sonra eline teşbihini alır, radyoda çalan oyun havası ne kadar neşeli olursa olsun suratındaki vakur ifadeyi bozmadan bir cıgara tellendirirdi.” (EH/s.8)

“Balkon penceresinden içeride, bir duvar piyanosu başında orta yaşlı bir bey görünüyordu.” (YG/s.11)

“Anlattıkları doğruysa bir yandan da armudî kemençe çalıyordu.” (S/s.14)

“...davulzenler tokmaklarını güm güm indire indire davulları gümgüme ile gümbür gümbür gümbürdetiyorlardı...” (S/s.16)

“Fakat onu bu kadar coşturan nağme, segâh perdesi yerine bir tokat şaklamasıyla kesiliverdi.” (S/s.21)

“Bir gece Kont’un yatağının başucundaki gramofonu kurup Ikarus’un Yükselişi adlı bir eserin taş plağını yerleştirdi.(EH/s.28)

“...ûdlarını, tamburlarını, deflerini ele alarak bazen tek başlarına bazen de bir fâsıl heyeti kurarak kahvehane sakinlerini coştururlardı.

...

‘Bu meydanda artık ben varım!’ diyerek sazı eline aldığı dakika bitmeden, bu alanda saç sakal ağartmış büyükler tarafından genellikle rezil kepaze edilirdi.” (S/s.29)

“Elli yaşlarındaki bu kanûn üstadı da birâderi gibi Ermenilere mahsus kara bir üstlük ve kalpak giymişti.” (S/s.32)

“Sazlardan ilk sesler koptuğunda mekânda bir hareket, bir kıpırtı başladı.” (S/s.33)

“Edali ve fettan bir tavırla göbeğini titretip kalçalarını sallayan köçek, diz üstü çöküp geriye yatarak salınmaya devam ettiğinde, ahaliden safa ehli biri çıkıp şûh oğlanın alnına tam bir filori yapıştırdı.” (S/s.33)

“Tambur ve miskal çalan efendilere kırk beşer akçe, henüz toy olduğu için Davut’a da otuz beş akçe verildi.” (S/s.34)

“Oradan da Şimşir Sokak’taki, içeriden mandolin ve gitar seslerinin işitildiği Nazilli Meyhanesine vardı.” (YG/s.37)

“O kadar şen ve o kadar keyifli bir nağme döktürdü ki...” (S/s.54)

“Ağaç direklerle duran sahnede, alafranga musiki icrâ eden, biri elektrikli diğeri ise pes kitara çalan uzunca saçlı ama bıyıklı iki âsi genç, aynı zamanda trampet ve zil de çalan, yine bıyıklı bir davulcu ve bir de halîm selîm, ihtiyar piyanist vardı.” (GK/s.57)

“Tam bu sırada içerideki sahnede kemancı orkestranın diğer üyelerine “la” sesi verdi.” (s.60)

“Davullar dangırdayıp zurnalar zırıldarken çalparalar çarpılıp dümbelekler de biliyor, tamburaların tarrakası şeshanelerin¹ şamatasıyla, yongarların yaygarası darbukaların dağdağasıyla yarışarak, düğün ve derneği cümbüş ve âhenge boğuyordu” (EH/s.82)

“Bu sırada trampetler, davullar, kornolar, tubalar, trompetler ve kûslarla koşar adım gelen askerî bando, şeflerin önünde hazır ola geçti.” (YG/s.104)

“...bu kadar kısa müddet içinde 3 yaşındaki çocuk cüssesine erişen Yaşar’ın kucağındaydı o ukulele!” (GK/s.112)

“Yorgun ve bitkin bir halde, ayışığı altında zirveye doğru yokuş yukarı yürürken yakında bir yerden, def darbuka, cümbüş çalgı çağanak sedâları gelmeye başladı.” (EH/s.113)

“Koşar adımlarla Pera Palas’a doğru yürürlerken İdris Âmil Hazretleri’nin yüreği, göğsünü davul tokmağı gibi dövüyordu!” (GK/s.115)

“Sözkonusu günün sabahı bir nağme beni uyandırmıştı. Çok garip ve kasvetli bir müzikti bu ve odamdan bir yerden geliyordu.” (PKA/s.177)

“Allah bilir, içeride bir çilingir sofrası, gramofonda romantik bir müzik, şamdanda yanan mumlar, bir de kırmızı çarşafli rahat yatak vardı.” (YG/s.218)

“Davut sağ tarafta büyükçe, masa gibi üç ayağı olan ve siyah beyaz seksen beş anahtarlı o musiki aletini, yani çembaloyu gördü.” (S/s.244)

İhsan Oktay Anar’ın romanları halk müziği açısından birçok örnek sunmaktadır. Özellikle S romanı, musiki konulu bir roman olduğu için birçok örnek saptadık. Müzik aletleri olsun müzik türleri olsun birçok örnek vardır. Bu örnekler de okuyucunun gözünde o hayalî dünyanın gerçek dünya ile bağlantısının kopmamasını sağlamıştır.

16. ÇOCUK OYUNLARI VE OYUNCAKLARI

Çocuk oyunları, içinden çıktığı toplumların özelliklerinden beslendiği için halk kültürümüzü yansıtmada önemlidir. Çocuklar çevrelerinde gördükleri malzemeleri, büyüklerin hâl ve hareketlerini oyunlarına kattıkları için halk kültürünün devamlılığının sağlanmasında yardımcı olmaktadır. Halk kültürü özelliklerini taşıyan çocuk oyunları, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar gelmiştir. (Artun,2015:396) Çocuk oyunları çocukların yaşlarına göre, cinsiyetlerine göre mekânlara göre, mevsime göre ve müzikli olmasına göre türlere ayrılmaktadır. Oyunların çocuk gelişiminde önemli bir rolü vardır.

“Çevredekiler, bir çocuk güruhunun patlamanın olduğu dükkâna dalıp kaynana zırlıklarını, hacıyatmazları, zıp zıpları ve diğer eşyaları talan ettiğini hayretle gördüler.” (PKA/s.65)

“Az ileride mahallenin çocukları köşekapmaca, elimucu, birdirbir oynuyorlardı.” (S/s.83)

“Toprak misketler ezilmiş, hacıyatmazlar patlatılmış, kaynana zırlıkları kırılmıştı.” (PKA/s.192)

İhsan Oktay Anar’ın romanlarından PKA ve S romanlarında, daha önceden duyduğumuz ya da ilk kez duyduğumuz hacıyatmaz, zıp zıp, birdirbir, köşekapmaca gibi birçok çocuk oyununun adı geçmektedir.

17. HALK EĞLENCERİ, SPOR

17.1. Halk Eğlenceleri

Toplumda çeşitli sebeplerden dolayı eğlenceler düzenlenir. Düğün, asker uğurlama, bayramlar gibi kutlama günleri, zamanları vardır. EH’de halk eğlencelerine dair bulduğumuz örnekler aşağıdaki şekildedir:

“Harekât günü geldiğinde köyün erkekleri davul zurna eşliğinde meydana toplandı...” (EH/s.121)

“Ancak bu tedbir de pek para etmez, sözgelimi, Ezine’nin meşhur Saray Düğün Salonu’nda gerçekleştirilen muhteşem bir sünnetin dedikoduları, aradan tam bir yıl geçmesine rağmen hâlâ gelir, fiskoslar asla bitmezdi.”(EH/s.173)

EH romanında uğurlama için eğlence düzenlenmesi ve sünnet düğünü gibi halk eğlencelerine örnekler saptadık.

17.2. Sporlar

Geleneksel halk sporumuz olarak güreşe EH romanında rastladık. Halk kültürümüzün zenginliğinde cirit, binicilik, okçuluk, güreş gibi halk sporlarımızın etkisi de vardır. İhsan Oktay Anar’ın romanlarında sadece EH romanında bu sporlardan güreşi saptadık.

“...Azazil gibi kendisinin de kolay yutulur lokma olmadığını, ilim irfan bir yana, en azından kavga döğüş işlerinde, güreş ve elense çekmede ondan hiç de altta kalır yanı bulunmadığını ispatlamaktı.” (EH/s.108)

18. ADLAR

18.1. İnsan Adları

“Aglaya” (PKA/s.172)

“Ahmet Bin Musa” (KH/s.15)

“Alemsattı, Öterbülbul, Utarid” (PKA/s.113)

“Ali Said Çelebi” (PKA/s.235)

“Alibazé (PKA/s.16)

“Allı Mualla, Boncuklu Rabiş” (EH/s.173)

“Alyanak “(EH/s.26)

“Aman Dede” (YG/s.115)

“Anadolu Külhanbeyi, Rumeli Külhanbeyi, Yarma İskender” (GK/s.14)

“Apturrahman Ağbi. Cezzar Dede” (EH/s.16)

“Aptülzeyyat, Salih” (EH/s.88)

“Arap İhsan” (PKA/s.14)

“Arap İhsan” (PKA/s.14)

“Arslancıbaşı Lokman Efendi” (S/s.94)

“Âsım” (S/s.38)

“Azazil” (EH/s.104)

“Barba Malaki” (S/s.31)

“Bereket (Kıptî)” (S/s.30)

“Beşir!” (S/s.59)

“Birinci Remzi, İkinci Remzi, Üçüncü Remzi” (GK/s.84)

“Boğazkesen”(GK/s.57)

“Bora Mete” (EH/s.26)

“Bünyaminé (PKA/s.18)

“Büyük Efendi” (PKA/s.101)

“Celâyir Ağa, Kekez Mustafa Efendi Hazretleri” (S/s.88)

“Cezmi Coz” (GK/s.161)

“Cilvenaz, Gönlenaz, Âlemnaz “(EH/s.142)

“Cüce Efendi” (S/s.27)

“Çeşm-i Yek Tayyar Bey, Mübeyyiz Numan Bey” (KH/s.81)

“Dâvut, Eflâtun, Muhteşem Neyzen Bâtın Efendi” (S/s.22)

- “Dede “(EH/s.33)
- “Deli Bekir, Kul Rıza” (KH/12)
- “Delisakal İzzet Efendi, Seksensekiz Recep Bey, Alemdar Mustafa Paşa” (KH/s.46)
- “Dörtboynuz Halil Efendi, Deli Abuzer Beşe, Abaza İsmail Dede, Avram Efendi” (KH/s.18)
- “Ebrehe” (PKA/s.101)
- “Efgan Bakara” (GK/s.31)
- “Ehriban , Abuzer, Alemdar” (EH/s.112)
- “Emir Buharî şeyhi Beşir Efendizade Kumru Çelebi, Ânî Efendi, Kâmî Efendi, Çeşm-i Badem Ceylan Hatun, Siyahî Sabit Bey” (KH/s.73)
- “Esmer Ayla, Doktor Tınaz, Yergin Pazarol, Şarsuvân”, Sabiha” (GK/s.152)
- “Ferid, Edip” (EH/s.166)
- “Feyyuz” (EH/s.100)
- “Gazanfer” (PKA/s.158)
- “Goncagül, Muhayyer Hüseyin Efendi” (S/s.24)
- “Gülletopuk” (PKA/s.29)
- “Güneş Kral, Kral Lui,” (GK/s.9)
- “Hacı İskender, Pereveli İskender Efendi” (S/s.47)
- “Hacı Seyfullah Efendi” (GK/s.24)
- “Hadım Yaşar Ağa” (S/s.101)
- “Haydarpaşa Garı” (GK/s.180)
- “Hazret-i İdris Efendi, Çemşid” (S/s.161)
- “Hazreti Muhammed Aleyhissalatu Vesselâm Efendimiz, Veysel Karanî” (S/s.48)
- “Hızır Paşa” (S/s.15)
- “İdris âmil Efendi” (GK/s.10)

“İsa Mesih” (PKA/s.13)

“İşvenaz Sultan, Veysel, Aptülvahap, Hıdır, Cemşit, İshak, Âdem, Osman, Zekeriya, İsfendiyyar, Efrasiyâb, Şuayip, Lokman, İmam” (EH/s.40)

“Jorj Efendi, Galata Voyvodası Benedetto Efendi” (S/s.216)

“Kabil, Nemrud, Ebu Cehil” (S/s.71)

“Kadanacı Behçet Paşazade, Köse Bekir Efendi, Bestenur Kalfa, Seyis Ali Efendi” (KH/s.43)

“Kahire Kâhini Bilâl, Urfa Kâhini Heybet, Basra Kâhini Abbas, Hicâz Kâhini Mesût, Trablus Kâhini Zeynel, Kazan Kâhini Selahaddin, Bağdat Kâhini Munkasım” (S/s.162)

“Kalın Musa” (S/s.17)

“Karaaygır Bayram Paşazade Sünnetçi İmdat Efendi, Kürd Recep Efendi” (KH/s.80)

“Karabaş Aziz Paşa” (KH/s.47)

“Karabaş Seyyid Paşa, Kedi Bekir Efendi, Arap Hakkı Efendi” (KH/s.86)

“Karacaoğlan” (GK/s.11)

“Katırcı Salim Ağa” (KH/s.26)

“Kılıç Ali Paşa” (A./s.9)

“Köle Calûd, Davud” (KH/s.61)

“Köse Danyal Efendi, Biberci Nusret Efendi, Kırımî Dursun Bey” (KH/s.41)

“Köse Zehra” (S/s.195)

“Kubelik” (PKA/s.23)

“Kurtubi, Mağrip, Mehdi, Deccal” (PKA/s.187)

“Külhânbegümü” (GK/s.60)

“Leylâ” (YG/s.211)

“Manok Usta” (S/s.53)

“Marangoz Kirkor Ağa” (S/s.115)

“Maymun Saniye” (EH/s.174)

“Merhametli Karûn” (S/s.108)

“Mirdesenk Sehpemebi” (PKA/s.123)

“Molla İzzet Çavuş, İbrıkdar Selami Efendi” (KH/s.40)

“Muallâ” (GK/s.92)

“Muhtar” (GK/s.82)

“Nevâ” (S/s.42)

“Neyzen İbrahim Dede” (S/s.131)

“Nuvârif Bursevî Hazretleri” (S/s.137)

“Paşa Efendi” (S/s.54)

“Pervuz Hanım” (YG/s.68)

“Peysullab Nekkareperzan” (PKA/s. 58)

“Pullu Hayriye, Sansar Melahat, Aybaşı Neriman” (EH/s.173)

“Remziye” (GK/s.53)

“Sağır”(EH/s.23)

“Salamon Efendi“(A. / s.10)

“Salim Efendi” (S/s.229)

“Sarı Fahir Efendi” (KH/s.76)

“Selahattin” (YG/s.116)

“Silahir, Üzeyir” (EH/s.40)

“Sultan Ahmed-i Sâni Han” (S/s.11)

“Sultan Selim” (KH/s.39)

“Şeyh Efendi” (S/s.210)

“Şeyh İzzettin, Abdulrezzak Kirâmî Hazretleri, Şeyh Abdülmabud” (YG/s.23)

“Şeyh Regâib Efendi Hazretleri, Şeyh Abdürrahim Efendi Hazretleri, Şeyh Musa Efendi” (YG/s.17)

“Şeyhülkurra Havaî Abbas Efendi, Defterci Kürd Fehim Bey” (KH/s.78)

“Şuayip” (PKA/s.158)

“Tatar Mercan Efendi, Tütüncüzade Cuma Dede, Zerduva Kazım Paşa, Ali Sansar Efendi” (KH/s.142)

“Tatlıcı Bekir Ağa, Mercan Ağa, Yakup Bey” (S/s.91)

“Tavukpazarlı Koca Asım Paşazade Turşucu Hüseyin Efendi, Gelenbevî Salim Efendi” (KH/s.14)

“Teberani, Ebuşşeyh, Hafız İbni Hacer, İbni Merduşeyh” (PKA/s.180)

“Tellak Yahya” (EH/s.168)

“Tiryaki İlyas Dede Hazretleri” (S/s.85)

“Topal Recep Paşa” (S/s.90)

“Topuzbaş Cuma Paşazade Tavşancı Mikail Efendi, Şaşı Kamil Bey” (KH/.87)

“Tutî Baba Hazretleri” (S/s. 106)

“Ûdî Kamber Efendi, Hilmi Efendi, Rıza” (S/s.25)

“Ulu Hakan” (YG/s.10)

“Uzun İhsan Efendi” (KH/s.28)

“Uzun İhsan” (EH/s.38)

“Vaftizci Yahya” (GK/s.81)

“Vakanuvis Altıparmak Şaban Bey” (KH/s.77)

“Veysel” (S/s.20)

“Yâfes Çelebi, Zekeriya Usta, Zülfikâr” (KH/s.12)

“Yaşar” (GK/s.63)

“Yusrizade Tokatçı Kevakib Efendi, Tiryakî Boncuk Dede, Mahlası Hayalî, Çeşm-i Siyah Badem Efendi, Katırbaş İzzet Çavuş, Seccadecibaşızade Zerduva Basri Çavuş” (KH/s.127)

“Zencefil Çelebi” (KH/s.23)

“Zincirli Mahmud, Divane Salim Efendi, Demirtokat Haydar Bey” (KH/s.29)

”Kamelyalı Hatun” (KH/s.107)

“Abuzer Reis”(A. /s.22)

“Âli İhsan” (YG/s.184)

“Ali Reis” (A /s.30)

“Âni Âbi, Havva” (YG/s.189)

“Avram Efendi” (A. /s.11)

“Bestekâr Cemal Bey” (YG/s.201)

“Beşir Efendi” (A. /s.15)

“Cuma Bey”(A./s.30)

“Göbelez Baba”(A./s.83)

“Gül Ali”(A./s.159)

“Hamamcı Musa Efendi” (A. /s.11)

“İbrahim Bey”(A./s.74)

“İdris Âmil Zula” (YG/s.203)

“İhsan Sait” (YG/s.51)

“İsrafil Dede” (A. /s.15)

“Kırbaç”(A. /s.39)

“Koca Reis” (A. / s.22)

“Kul Rıza” (A./s.85)

“Nuh Usta”(A./s.67)

“Rıza Çelebi” (A./s.231)

“Sakal” (A./s.137)

“Serçebaş” (A./s.32)

“Seyfi, Sultan Abdülaziz” (KH/s.11)

“Süleyman Reis” (A. /s.22)

“Yüzbaşı Almaşov” (YG/s.166)

18.2. Yer Adları

“Aden Mahallesi” (EH/s.38)

“Ahırkapı” (YG/s.17)

“Aiz Fransisko Kilisesi, Arap Camii, Galata Kulesi, Tophane, Büyük Yol” (S/s.110)

“Anadolu” (EH/s.7)

“Anadolu” (PKA/s.209)

“Arabistan” (EH/s.68)

“Asmalımescid” (YG/s.20)

“Ayasofya, Galata Kulesi”(YG/s.10)

“Ayasofya, Yelkenci Hanı” (PKA/s.89)

“Ayasofya, Yenikapı Mevlevî hânesi” (S/s.12)

“Ayasofya” (A/s.217)

“Babalar Kırathanesi” (GK/s.15)

“Bâbîâlî” (GK/s.33)

“Bağdat” (EH/s.68)

“Bağdat” (PKA/s.95)

“Bahçeli Sokak” (YG/.223)

“Balıkpazarı Kapısı, Ergabunlu Kilise, Arap Camii Yolu” (S/s.37)

“Baston” (GK/s.36)

“Bayezit” (PKA/s.99)

“Beyazıt Medresesi” (S/s. 90)

“Beyazıt Meydanı, Yedikule” (YG/s.18)

“Beyazıt, Gedikli Kazan Hanı” (S/s.28)

“Boğaziçi, Karaköy, Tophane” (PKA/s.64)

“Bursa” (S/s.134)

“Büyük Hendek Sokak” (YG/s. 45)

“Cağaloğlu” (GK/s.125)

“Câmi Cedit Sokak” (YG/s.207)

“Cebelitarık” (PKA/s.133)

“Çanakkale” (A/s.87)

“Çemberlitaş” (S/s.93)

“Diyarbakir” (EH/s.57)

“Diyârbekir” (GK/s.34)

“Dolmabahçe, Gazhâne Yokuşu” (YG/s.12)

“Elhalid Mahallesi” (EH/s.138)

“Eminönü, Süleymaniye Camii, Paris, Cadde-i Kebir” (YG/s.11)

“Eminönü, Valide Camii, Zındankapı, Baba Cafer Zındanı” (S/s. 56)

“Eminönü” (PKA/s. 98)

“Erzurum’un Derman Mahallesi” (EH/s.100)

“Erzurum” (GK/s.107)

“Et Meydanı” (A /s.36)

“Et Meydanı” (PKA/s.104)

“Eyüp Camii” (PKA/s.105)

“Eyüp Kapısı, Edirne Kapı” (S/s.38)

“Ezine” (EH/s.173)

“Galata, Cezayir” (S/s.21)

“Galata” (YG/s.98)

“Haliç” (GK/s.79)

“Haliç” (PKA/s.14)

“Hoyratlar Mahallesi” (EH/s.150)

“Hüseyin Ağa Sokağı” (YG/s.220)

“İran, Halep” (S/s.135)

“İstanbul, Edirne” (GK/s.75)

“İstiklâl Caddesi, Abanoz Sokak” (GK/s.20)

“İstiklâl Caddesi” (YG/s.199)

“İzmir” (PKA/s.157)

“Kahire, Urfa, Hicaz, Bağdat” (S/s.265)

“Kahire” (GK/s.91)

“Kara Mustafa Paşa Külliyesi, Atık Ali Paşa Camii, Çemberlitaş Hamamı, Köprili Camii” (S/s.94)

“Karaköy Kapısı, Yeni Camii, Mısır Çarşısı, Sarayburnu” (S/s.60)

“Karaköy” (GK/s.127)

“Karaköy” (S/s.35)

“Karaköy” (YG/s.53)

“Kasımpaşa” (YG/s.53)

“Konstantiniye, Galata Kulesi, Ceneviz, Bursa” (PKA/s.13)

“Konstantiniye, Yenikapı” (S/s.11)

“Konya” (YG/s.19)

“Kulaksız Külhânî Çıkmazı” (GK/s.10)

“Kuloğlu Sokak” (YG/s.210)

“Mekke, Medine, Galata” (A/s.9)

“Mekke” (EH/s.68)

“Mekke” (GK/s.129)

“Meva mahallesi” (EH/s.55)

“Mısır Çarşısı” (PKA/s.125)

“Mustafa Paşa Camii, Edremit” (S/s.31)

“Odun Kapısı, Tahtakale, Okçularbaşı” (PKA/s.129)

“Okçu Musa Caddesi” (YG/s.207)

“Olimpos, Kudüs” (GK/s.47)

“Ortaköy Camii” (GK/s.77)

“Pera Caddesi” (YG/s.31)

“Pera Palas” (GK/s.84)

“Perşembe Pazarı Caddesi” (YG/s.207)

“Piyale Paşa Camii” (GK/s.11)

“Rumeli, Pereve” (S/s.47)

“Sahaflar Çarşısı” (S/s.214)

“Samatya, Yedikule Zindanı” (S/s.13)

“Sarayburnu, Kız Kulesi, Evropa” (GK/s.19)

“Sarayburnu” (A / s.40)

“Selam Mahallesi” (s.36)

“Sirkeci” (YG/s.87)

“Sofuayyaş Mahallesi” (S/s.20)

“Sofuayyaş Mahallesi” (A/s.235)

“Sultanahmet Cezaevi” (K/s.16)

“Sur Dibi, Fındıkzâde, Mevlânâkapı” (GK/s.123)

“Süleymaniye Cami, Valide Hanı” (PKA/s.107)

“Şehremini” (S/s.30)

“Şimşir Sokak” (YG/s.36)

“Taksim” (YG/s.199)

“Talhakale, Mahmut Paşa Hanı” (S/s.64)

“Tebriz, İspiriz Dağları, Mastur Dağları” (S/s.124)

“Tebriz” (PKA/s.58)

“Tiyatro Sokağı” (YG/s.34)

“Tophane, Kasımpaşa” (A /s.15)

“Trablusgarp, Haliç” (S/s.109)

“Tunus, Malta” (A. / s.137)

“Tünel, Beyoğlu” (GK/s.21)

“Unkapanı İskelesi” (S/s. 61)

“Ümmü Gülsüm Kırathanesi” (GK/s.26)

“Üsküdar, Galata Mevlevîhânesi” (S/s.125)

“Üsküdar, Kasımpaşa, Galata” (GK/s.53)

“Venedik, Pera” (PKA/s.23)

“Versay, Paris, Pekin, Çin, Londra, York, Kasımpaşa” (GK/s.9)

“Viyana” (GK/s.69)

“Yelkenci Hanı” (PKA/s.188)

“Yeşilçam Sokak” (GK/s.45)

SONUÇ

Hayalî bir dünya ile gerçek dünyayı harmanlayarak günümüz edebiyatının en dikkat çekici yazarlarından olan İhsan Oktay Anar, romanlarında halk kültürü unsurlarından faydalanarak eserlerinde gerçekçiliği de yakalamış bir yazardır.

Bu çalışmamızda İhsan Oktay Anar'ın romanlarında halk kültürü unsurlarını saptamaya çalıştık. İhsan Oktay Anar'ın romanları bu unsurlar bakımından oldukça zengindir. Yazarın bütün romanlarında gündelik hayatın olmazsa olmazları olan sözlere, davranışlara çokça rastladık. Rastladığımız bu unsurlar sayesinde romanları zihninizde yaşatmak kolaylaşmıştır.

Postmodernizmde metinlerarasılık önemli bir yöntemdir. Anar da eserlerinde bu yöntemden çok sık yararlanmıştır. Anlatı içinde anlatı yöntemini kullanarak kendi eserleri arasında okuyucuyu başka bir evrene taşımaktadır. Metinlerarasılık, halk bilimi unsurlarıyla da birleşince ortaya okuyucuyu eğlendiren eserler ortaya çıkmıştır. Anar da anlatı içinde anlatı yöntemiyle okuyucu ile oyun oynar, okuyucuyu eğlendirir. Anar postmodern kurgu yöntemleri ile halk biliminin zenginliğini birleştirerek okuru eğlendirir ve ortaya okuyucu ile oyun oynayan yazarın benzersiz eserleri ortaya çıkar.

Halk mimarisi bölümünde kullanılan araç gereçler, yapım teknikleri ve ev eşyalarının çeşitlerine kadar örnekler sunmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak oldukça geniş bilgiler edindik.

Genel olarak romanlarında halk edebiyatı metin türlerinin hem örnekleri hem de terim anlamlarıyla kullanılmış halleri bulunmaktadır. Romanların masalsı bir anlatımı olduğu için hikâye, masal, efsane, destan, ilahi, türkü, ninni türlerine de rastladık çalışmamızda. KH romanında ise halk hikayesi örneklerine çok fazla örnek saptadık.

İhsan Oktay Anar'ın romanlarında yemek kültürümüz hakkında da oldukça geniş örnekler yer verilmiştir. Besin türlerinden, besin hazırlamadan, mutfak araçlarından örnekler sunarken GK romanında bizzat yemek malzemeleri listeleri verilmiştir. Bütün bunlar romanların gerçek dünya ile bağlantısını sağlamada yazara yardımcı olmuştur. Genel olarak mutfak dersek bu bölümden çok fazla örnek bulunmaktadır romanlarda.

Kadın ve erkek kıyafetleri konusunda erkek giyim örneklerine daha fazla yer verilmiştir bundan roman kahramanlarının çoğunlukla erkeklerden oluşuyor olması etkili olmuştur. Çocuk giyim örneğine ise sadece GK kitabında rastladık.

Halk hekimliği konusunda da romanlarda sıkça örnekler rastladık. Bu yöntemler ve tarifler gerçek hayatla paralellik göstermektedir. Halk hukuku konusunda da romanlarda birçok örnek bulunmaktadır.

Halk inanışları konusunda ise romanlar tam bir kaynak durumundadır. Cansız varlıklarla ilgili inanışlar, uğur, nazar, büyü, türbeler, rüyalar, fallar, gelecekte haber verme, adak derken kitaplar bu konuda da oldukça zengin örnekler sunmaktadır.

Doğum, evlenme, ölüm geçiş dönemlerinden de örnekler bulduğumuz romanlarda bu konular çok sık ele alınmıştır. Bu bölümde verilen örnekler toplumu yansıtmaktadır. Topluma baktığımızda bu geçiş dönemler halk için çok önemlidir. Bu önemi İhsan Oktay Anar'ın romanlarında da hissediyoruz.

Sonuç olarak saptadığımız tüm bu unsurlar geçmişten günümüze uzanan bir yolculuktur. Bu unsurların İhsan Oktay Anar'ın romanlarında bu kadar çok örneğinin olması onun romanlarını geçmişle günümüz arasında bir köprü yapmaktadır. Devam eden birçok unsur ile unutilan birçok unsur romanları zenginleştirmiş ve okuyucunun kendinden bir şeyler bulmasına vesile olmuştur. Doğamız gereği kendimize yakın olan, benzeyen ne görürsek benimsemesi, kabullenmesi ve sevilmesi daha kolay olur. İhsan Oktay Anar'ın romanlarının bu denli sevilmesinin nedeni bizden bu kadar örnek barındırıyor olmasıdır. İhsan Oktay Anar o romanlarında o kadar güzel hayalî bir dünya yaratmış ki okuyucunun o dünyada kendinden bir şeyler bulması onu gerçekliğe çekmesine vesile olmuştur. Hayalî dünyasının içinde aslında o kadar çok gerçek hayattan yararlanmış ki romanlarda gördüğümüz birçok bilgi barındırmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKTULUM, Kubilay, (1999), Metinlerarası İlişkiler, Öteki Yayınevi, Ankara.
- ANAR, İhsan Oktay, (2013), Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri, İletişim Yayınları, İstanbul
- ANAR, İhsan Oktay, (2014), Galiz Kahraman, İletişim yayınları, İstanbul.
- ANAR, İhsan Oktay, (2014), Puslu Kıtalar Atlası, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ANAR, İhsan Oktay, (2016), Kitab-ül Hiyel, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ANAR, İhsan Oktay, (2016), Yedinci Gün, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ANAR, İhsan Oktay, (2018), Amat, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ANAR, İhsan Oktay, (2018), Suskunlar, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ARTUN, Erman, (2013), Dinî- Tasavvufî Halk Edebiyatı (Metin Tahlilleri), Karahan Kitabevi, Adana.
- ARTUN, Erman, (2015), Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri (Edebiyat Tarihi/Metinler), Karahan Kitabevi, Adana.
- ARTUN, Erman, (2015), Dinî- Tasavvufî Halk Edebiyatı(Edebiyat Tarihi/Metinler), Karahan Kitabevi, Adana.
- ARTUN, Erman, (2015), Türk Halk Bilimi, Karahan Kitabevi, Adana.
- ARTUN, Erman, (2016), Türk Halk Edebiyatına Giriş (Edebiyat Tarihi/Metinler), Karahan Kitabevi, Adana.
- BAŞGÖZ, İlhan, (2006), Atasözleri Hakkında Atasözleri ya da Atasözlerinin Toplumsal Anlamı, Millî Folklor, 70, 85.
- BORATAV. Pertev Naili, (1973), Türk Folkloru, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- ÇIKMAN, Zeki, (1977), Folklorumuzda ve Edebiyatımızda Göz, Kültür Bakanlığı Yayınları (279), Ankara.
- ÇOBANOĞLU, Özkul, (2012), Halk Edebiyatına Giriş I, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- ÇOBANOĞLU, Özkul, (2013), Halk Edebiyatına Giriş II, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- ÇOBANOĞLU, Özkul, (2013), Türk Halk Edebiyatının Mitolojik Kaynakları, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- ÇOBANOĞLU, Özkul, (2016), HalkBilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara.
- FULFORD, Robert, (2015), Anlatının Gücü, Kolektif Kitap, İstanbul.
- GİZLİ, Ceylan, İhsan Oktay Anar'ın Romanlarında Fantastik Unsurlar, Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, 2019.

- GÜNDÜZ, Osman, (2012), İhsan Oktay Anar'ın Kurgu Dünyası (Anar'ın Kurgu Evreninde Postmodern Bir Gezinti), Ankara.
- GÜVEN, Merdan, (2013), Halk Oyunlarının Şamani Kökleri, İletişim Yayıncılık, Erzurum.
- JIRMUNSKIY, V.M. (2011) Türk Kahramanlık Destanları, TDK Yayınları, Ankara.
- KABAKLI, Ahmet, (2016), Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KAPLAN, Mehmet, (2016), Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- NUTKU, Özdemir; Meddahlık ve Meddah Hikayeleri, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997.
- ÖRNEK, Sedat Veyis, (1966), Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki, Ankara Üniversitesi Basımevi 174, Ankara.
- ÖRNEK, Sedat Veyis, (1971), Anadolu Folklorunda Ölüm, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Yayınları 218, Ankara.
- ÖRNEK, Sedat Veyis, (2000), Türk Halk Bilimi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖRNEK, Sedat Veyis, (2000), Türk Halk Bilimi, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları (1629), Ankara.
- ÖRNEK, Sedat Veyis, Budunbilim Terimler Sözlüğü, TDK Yayınları 388, Ankara.
- PARLA, Jale, (2018), Türk Romanında Yazar ve Başkalaşım, İletişim Yayınları, İstanbul.
- PROPP, Vladimir, (1998), Folklor Teori ve Tarih, Avesta Basın Yayın, İstanbul.
- ROUX, Jean-Paul, (2015), Eski Türk Mitolojisi, Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- TAŞÇIOĞLU, Yılmaz, (2012), Yeni Türk Edebiyatına Giriş, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını. Eskişehir.
- YARDIMCI, Mehmet (2011), Türk Halk Şiiri, Ürün Yayınları, Ankara.

DİZİN

AKTULUM, Kubilay, 88
ANAR, İhsan Oktay, 88
ARTUN, Erman, 88
Başgöz,, 1
BAŞGÖZ, İlhan, 88
Boratav, 2
BORATAV, 88
Çıkman, 1
ÇIKMAN, 88
Erdal Öz, 5
Erman Artun, 1
Fulford, 3
Gizli, 4
GÜVEN, 89
İhsan Oktay Anar'ın, 1
Jirmunskiy, 64
Kabaklı, 4
Kaplan, 3
Kubilay Aktulum, 2
ÖRNEK, 89
Özkul Çobanoğlu, 1
Parla, 3
Propp, 2
PROPP, 89
Sedat Veyis Örnek, 1
Tan, 2
Taşcıoğlu, 3
Thomas Browne, 1
Yardımcı, 64
YARDIMCI, 89